Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

ЗНАК ПОЧЕТА

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 10 сентябрь, 1977 шу. ● № 109 (5776). ● Мах 2 кеп.

ПРОПАГАНДИСТИЙ ДЕШАР

КПСС обкома политически дешара ЦIагIа болх бен яьннай коммунистически къахьегама школай пропагандистий кхаь дийнахьа хинна курсаш. Царна йийшар лекцеш: «Октябрь котбалар — адамле капитализмагара социализмага ялара зама хьайийлла йоза XX бIаь шерера керттера событи», «СССР керда Конституци — дегIаенача социализма, хьалъеш латтача коммунизма конституци», «КПСС XXV съезда решенеша ма-яххара Нохч-ГIалгIай АССР X пятилетке социально-экономически дегIайоалаяра планех», «X пятилетка — эффективностей дикалеи пятилетка», «Пропагандист занятешка кийчвалара методика», «Багах еча пропагандера педагогика, психологе, логика элементаш», «Империализма идеологически диверсеши советски нах политически фелал йолаш хьалкхебара». Цига дийшар дуиеи халкъашта ювъерча хьалах, СССР керда Конституци Iомаяра эшача дешара-методически литература обзор елар, кердача 1977—1978 дешара шера методически хьехамаши рекомендацеши елар.

ЛадуагIараштa хьалхашка къамаьлаш дир вузий Iилмахоша, республика партийнин советски болхлоша: В. И. Фильхина, В. А. Коптева — Грозненски мехкдаьтта института КПСС истори кафедра доцента, В. П. Конкунова—Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен университета кафедра заведующе, исторически Iилмай доктора, профессора, С. П. Варламова—политэкономе кафедра доцента, Н. Н. Котельникова — университета педагогика кафедра доцента, С. Б. Берсанукаева — КПСС обкома лектора, Ю. Б. Кригера — НГIАССР юстице министерства вокхагIча консультанта, В. С. Симарзина — машара Советски фонда Нохч-ГIалгIай республикански комиссе бехктокхамерча секретара.

Р. АХМАТУКАЕВА,
КПСС обкома политически дешара ЦIен консультант.

СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ОКТЯБРА 60 ШУ ДИЗАРА НАКЪАДОЛХАШ

100000 ТОНН ХЬАЖКІАШ ЙОАХАРГЬЯ ВАЙ!

КИЙЧА БА ХЬАЖКІАШ ЧУЭЦА

Ткъаь дийнахьа хьажкIаш чуийца бовла аьнна атагинцаша даь кхайкарал хьал а лаьца, сиходаь ялат чуэца лаьрхIад Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза хьажкIаш лелаераша. Ши-кхо ди хьалхагIа кхаш леладерий собрани хилар колхозе. Цига дакъа лоацаш бар района кулгалхой а. Собране къамаьл даьча колхоза председателa Ю. Я. Зибарева аьлар: ипатовций методагIа хьажкIаш чуэцара лаьрхIа чуэцара - транспортни отряд вIашагIъеллай колхозе. Силоса лаьрхIа хьажкIаш чуэцача хана а цу методагIа болх бир отрядо. ТIехдика хьокхамаш гойтар цо цига. ЕррингIа транспорт дукхагIа пайда лургболча тайпара лелайир. Цу гIулакхо балха овсарал лакха хилийтар, техника сеца латтилга цIендаь дIадаьккхар.

Цу методагIа вIаштIехьбоаккхаргба болх ялата хьажкIаш чуэцача а. ВIашагIъелла чуэцара - транспортни отряд хургья кхаь звенох латташ. ХIарaнена хаьдда дола декхараш къоастадергда. Отряда керте оттаваьв совхоза керттера агроном. ХIара звеноца «Херсонец» яха кхоъ комбайн хургьи болх беш, хIаьта резерве цхьаьца хургья. Ялат дIакхахьа шишша тракторни лафет лаьрхIай хIара звеноца.

Духхьал цу гIулакха вIашагIъелла чуэца кха кийчдеш йола звено я отрядаца. Цунга ши комбайн цхьа самосвали я.

Аьтача гIадамех силос кийчъеш йола звено цунца цхьана болх беш я. Цунга я цаI гусенични трактор, аьта силос дIакхахьа 10 транспортни единица. Колхоза шинна а хьатта шин сменагIа болх бе лаьрхIад. Цу юкъа тока тIа шIенъе йиш я 220 — 230 тонн хьажкIаш.

«Путь к коммунизму» яхача колхозе чуэца езаш цхьа эзар гектар хьажкIаш я. Цу балха лаьрхIа я 12 комбайн хьажкIаш хьокхаши кхоъ запасси. Дукха ха йоацаш хиннача михо чIоагIа легаяьй хьажкIаш, хIаьта а механизатораша лаьрхIад хIара гектара тIара 35—36 центнер ялат даккха.

Дикка уйла а яь вIаштIехьбаьккхаб культурно - массови болх. Партийнин комсомольски группаша кхетама болх бергба хьажкIаш чуэцараштa юкъе, пайда эца йиш йолаш дIа-юха лела библиотека я. ВIашагIъеллай болх цIенабIеха мишта бу хьожаш йола тIахьожама штаб. Циггача, кхай тIа, хIара дийнахьа балха итогаш ергья, къахьегама листокаш арахецаргья. Масса за а механизаторашта бIайха кхача лоаттабергболаш дIа-юха лела столови я колхозе.

Пайда лургболча тайпара вIаштIехьбаккха лаьрхIад моральнин материальнин гIойлений болх. План тIеххоачашъяьчоа тарифни ставка 60 процентага кхаччалца ахчан совгIат лаьрхIад. ХIара дийнахьа звеньяй балха итогаш ергья, хьалхара моттиг яьккхача звеноца хьожадаь да 50 сом, хIаьта агрегаташтa юкъе хьалхара моттиг яьккхачоа — 10 сом, водителашта — 5 сом. Цу условешца лаьрхIа я укх тайпара мероприятеш а: санаторе ваха мах боацаш путевка, е аргIа йоацаш автомашина эцийтилга. ХIара денна дикагIчарна ЦIе вымпелаш тергья, моттигерча радиоца бувцаргба.

Ялат чуэцара балхаш доладе лаьрхIад 10 сентябре.

Атагинций тIахьехамах пайда а эцаш балха ткъаь дийнахьа хьажкIаш чуийца бовла лаьрхIа ба, Октябра 60 шера сийна социалистически яхь йоаржаяь, «Путь к коммунизму» яхача боахама колхозхой.

Г. ГАПОЧЧЕНКО.

СУРТА ТIА: хьажкIаш чуэца кийчъяьча техникага хьожаш ба колхоза механизатораш. Автора сурт.



РАЙОНЕ ХЬАЛХАРЧА МЕТТЕ

«Загорский» совхоза коллективо лаьрхIа хьаллаьцар «Атагинский» совхоза механизатораша республикерча берригача хьажкIаш лелаерашка ткъаь дийнахьа ялат чуийца дакхха, аьнна даь патриотически кхайкарал. ХьажкIаш чуэца йолаялалехьа хьалхагIа хиннеча собране хIара комбайнеро, трактористо, автомашина водитело хаддаш доля социалистически декхар тIаийцар шийна болх йистебаллалца дергдолчох.

Дуккхача хьажкIаш лелаераша толаме кхоачашду уж декхараш. Низ ца кхобеш болх бу сихагIеи ца йойташи хьажкIаш чуийца яхара. ДикагIа болх бераща ба укхаза комбайнераш Омаров Ваха, Гулиев Вахит. НормагIа кхоъ-ах йоагIача метте цар хIаране дийнахьа 5 гектар хьажкIаш чуэц, хIаьта хьабеш бола болх цIона бу.

ХьажкIаши каг яьккха гIадамаши лафеташца дIакхухьаш ба трактористаш Дудуркаев Залимхани Халидов Шамсуддини. Царех хIаране 150—170 процент кхоачашъю балха нормаш.

— ХьажкIаш чуэцача, — йоах парткома секретара Дурдиев Ахьмада, — шерра боаржабаьб партийно - политически болх, арахецаш я «молнеш», «къахьегама листокаш», кхай тIа шоай беседаш болхлошта юкъе ю агитаторашеи политинформаторашеи. Цар цига ювц кердагIа йола балха методаш, гучадоах кхоачамбоацараш, тIехьабусараш тIахьех хьалхалаттачарца ийсле.

Чуэца езача 4 бIаь гектарах хIапзлехьа чуийца яьннай 200 гектар хьажкIаш. Паччахьалкхен амбарашка дIаяхьийтай 160 тонн фуалъяьха хьажкIаш. Совхоза хьатта цахаддаш хьакхухьаш латт дошо бос бола хьажкIаш. Автомашинаш сеца латтийтац укхаза — чехкка кийчду царна эша документаш, сиха бу уж йоссаярен йоттарен болх.

А. СОРОКОУМОВ.

КОАРТОЛАШ ЛЕЛАЕРИЙ ТАХАНЕ

Таханарча денга 150 гектар коартолаш чуийцай «Экажевский» совхоза коллективо. Из да дерригача коартолий кхай дикъалагIа дакъа. Совхозе йола шийтта звено араяьннай коартол чуэца, хIаьта, совхоза директора В. Н. Ясыновске яхачох, хьувкъам дика ба коартолий — хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 132 центнер, планегIа 105 центнери тIаийцача декхарегIа 120 центнери йоагIача.

Кхы а лакхагIа да хьалха латтача звеной хьокхамаш. Эггара дикагIа кха да Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутата, Социалистически Къахьегама Турпала Албогачиев АртагIа дар — хIара гектаро 180 центнер лу; Аушев Ювсапа звено кхай тIара 150 центнер йоал гектара тIара. Иштта хьувкъам ба Точиев Даламбика, Хидиров Къурейша.

Иштта хьийкъа коартолаш хьалкхее торо хилийтай, керттерча даькъе, агротехнически бокъонаша дIалеххача бесса кхашта гIулакх даро, ханнахьеи йоагIача тайпарен дIадувча фуна йоакхо яро. Хьалххара белгаллдаккха доагIаш да оахам дика кийчдар — совхозе массазара система а хинна чIоагIденнилга. Коартол дIае лаьрхIа дерригa лаьтта хьалхсе зябах аьхар, соахка гурахьа органически минеральнин удобренешца хьаьндир. БIаьсти хьайоаллашехь, оахамцара тIовлал дIаяла нолаялехьа, кха цаьца а даьккха, оахама температура тоъал айеннача ханна дIайийра коартол. ДикагIдолча «Волжанин» яхача фух.

ДIайийначул тIехьагIа культиватораща шозза оасар дохадир, гувнаш дир доагIача тайпара. Цул совгIа колорадски жука а кхыйолча зе деча хIамашта а духьал молхаш техар. Коартол дегIаярга, кхай дикалга хадданза бIарг локхаш, эшача ханна агротехникагIа доагIаш дола гIулакх деш хилар звеньевойш.

Чуэца мегаргйола ха хьатIакхаьчача, цу балха оарцагIбаьлар звеноштара беррига болхлой. ХIанз кхашка чуэцара балхаш деш 300 совгIа саг ва. Цар хьа мел лохьаю коартол хоарцаю звеньевойша шоаш лелаеча «копалкаша». ХIара звенога дIаеннай болхлой дIа-хьа кхувлара а, хьаьхьа коартолаш хьатта дIакхахьара а лаьрхIа автомашни. Цу тайпара болх вIаштIехьбаккхаро дийнахь 200 тоннага кхоачаш коартол чуэцийт.

Къаьстта бехктокхаме участок я хIанз хьаьхьа коартолаш хоржа хьетт. «Хьетт» яха зIамига дош, бакъдар аьлча, укхаза вIалла оала а лац, хIана аьлча из бIарччa комплекс я, дукхха механизмаши, помещенеши а йолаш, Iай а аьхки а ца социйташ болх беш ший болхлой а болаш. Цига дIаоттаю Iа даккха фуна лаьрхIа 3 эзар тонн совгIа коартол, херже, стандартах йолаш дIайохьийт йохкача организацешка. ТIаккха укх шера Даьхенна дIаяла езаш я 3600 тонн. Уж хоржаш, транспорта тIайотташ, телхараши отходаши арайоахаш механизмаш я хьаттарча болхлой доалахьа.

Теркам тIера баккха йиш йоацаш моттиг я фуна лаьрхIа коартол латта «хранилищаш» Iай а аьхки а, масса а хана цхьан тайпара температура лоаттае еза цар чу. Цу балхага къаьсттача бехктокхамца хьожа хьатта заведующи Картоев Яхьъя, болхлой бригадир Сапралиева Лида, слесарь-электрик Измайлов Бахьаудин.

Денгара-денга сихлуш да совхозе хьувкъам чуэцара балхаш. Сентябрь бовлехьа хьувкъам чуберзабаь баккха лерхI цига, КПСС райкомои райисполкомои дика новкъостал ду совхоза кулгалхошта болхлой низаца. Коартол харжен хьалохьаеи совхозе бахийтаб Назрановски техникумера 250 студент, профессионально-техническ училищешкара 300 совгIа дешархо.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) «Экажевский» совхоза керттера агроном Паршоев Шахиди звеньевой Измайлов Ахьмади коартолий кхай тIа.

Д. ХАКИМОВ.



ХУРГБОЛЧА ХЬУВКЪАМА ЛАРД ЙОЛЛ

ТIадоагIача шера чуэцаргболча хьувкьама лаьрхIа 1277 гектара тIа ялата а доакъарийна а культураш дIаювргья укх гурахьа Наурски района «Красное знамя» яхача колхозе. Уж балхаш ший ханнахьа дIа я доладаь, ма-хулла сихагIа чакхдахара кийчо еш ба хIанз боахама механизатораш.

Лаьтта оахаш дийнахьеи буси шии сменагIа 8 трактораца бу цар болх. Хьалхашка латта декхар кхоачаш ца деш цхьа тракторист висац. ХIаьта Т-74 маркаx йолча тракторaш тIа къахьегача Аюбов Васнас, Шильдяев Виктора, Лупырев Ивана, Хомутов Георге, балха нормаш юкъера лаьрхIача 150—170 процент кхоачаш ца еш, цхьа смена дIаяхийтац.

ХIанзле 900 гектар лаьтта аьхад цар гурахьа юз культураш дIаера. Аьхачул тIехьагIа лаьтта нийсдар, цамцадаккхар духьа макха баккха а культиваци е а еза. Уж балхаш деш болча механизаторашта юкъе яьржача яхье хьалха Базиев Ваха ва.

Хургбола хьувкъам, дукхагIча даькъе, дIадув фу дика хиларах тийша ба. Из кхета а деш, дIаде Iалашдаь фу эггара лакхагIча класса кондицега дIакхоачаде гIерташ къахьег колхоза фу кийчдераша. Мукх беррига дIабувча боарама цхьоалагIча класса ба, цхьабакъда кIа, цхьа дакъа, кхоалагIча классах да. Из, мукха фу саниа, лаккача классага дIакхоачадеш да хIанз.

Х. МАГОМЕТОВ.

ЯХЬ ДІАЙОЛАЯЬРИЙ ГІУЛАКХАШ

«ХIара балха денна — дикала Знак» яха инициатива дIайолаяьча СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химзавода химикаша толамца кхоачаши тIеххоачаши ду Октябра 60 шу дузача цIейча сийленца накъабахара тIаийця социалистически декхараш. Товарни продукци арахецара бархI бетта план 101,7 процент кхоачаш а еш, планагIа лаьрхIачул совгIа цар арахийцай цаI-ах миллион гаргга сома маьха химически продукци. Соахка хьалхарча бархI бетта арахийцачул 4,4 процент дукхагIа продукци арахийцай укх шера цу юкъа.

ЧIоагIа тоадаьд укх шера завода коллективо ший технико-экономически хьокхамаш. Ерригa арахецача продукцех 77,8 процент яр паччахьалкхен дикала Знак йолаш я. Къахьегама овсарле лаккъяра задани 102,4 процент кхоачаш а яьй.

Къаьстта дика къа а хьегаш завода цехашта юкъе хьалхалатташ я Ныркoв Владимир Иванович керте латтача фенол арахецача цеха коллектив. Цо паччахьалкхен планал совгIа 600 тонн фенол арахийцад. Иштта дика къахьегаш ба Прохоров Николай Ивановича кулгалдеча полиэтилен арахецача цеха химикаш а.

З. САРКИСОВА.

БАРТ БОЛЧА КОЛЛЕКТИВЕ

Сийлахь - боккхача Октябра 60 шу дузача денна дикача хьокхамашца накъабахар духхьа республике яьржача социалистически яхьа юкъе а баха, хьалхашка латта декхараш кхоачашдара ерригa шоай тороnаш оарцагIъяьхай шу доладеннача хьалхарча деношка денз Шалински района «Предгорный» совхоза хьайбаш леладераша. ХIаьта толамаш а доах. Иштта, шера йола план 430 тонн йолаш, бархI бетта паччахьалкхенна цар хIанзле дIаеннай 340 тонн шура. Из соахка цу юкъа дIаенначул дукхагIа я.

— Дийнахьеи буси юкъера лаьрхIача 1700 килограмм шура йоакхх тха ферме, — йоах совхоза керттерча зоотехника Звалаев Мувсас. — Цунах кIезигагIа яле 1500 килограмм паччахьалкхенна дIалу. Цу гIулакхо йиш хулийтаргья тха боахама хьайбаш леладерий паччахьалкхенна шура дIаялара план 7 ноябрь тIакхоачаш кхоачашъе.

Ферма доаркашта юкъе яьржача яхье хьалха барашца я къона доарка Бабатханова Бирлант. ДиъалагIа шу мара дац цо болх бу. Цхьабакъда цу юкъа дика караерзаяьй ше хержача аттa боапача балха говзал. 25 етт лелабу Бирланта. Царех хIаранегара дийнахьеи буси юкъера лаьрхIача 8 килограмм шура йоакхх.

Цунца цхьана ферме болх беш ва слесарь-наладчик волаш—да, бежа Iу волаш — воша. ХIаьта хIанз Бирланта леладу доахан балха йоккха опыт йолча доаркагара Дотаева Тамарийгара хьаийца да. Тамарас, шинараш долча хана денз хьалкхе а даь, хIанз леладеча доахангара хIаранегара дийнахьеи буси 8,5 килограмм шура йоакхх. Тамарас новкъостал дир Бирланта доярка балха говзал караерзае.

Хьокхамашка хьежача цу шин доаркал дукха тIехьаюсаш яц 15 шера хьайбаш леладеш хьайоагIа Элиханова Аьсет а. Цу кхаь доарко лелаю «Социалистически яхье хьалхалаттар» яха значокаш.

Iаьсий леладерашта юкъе къаьстта дика хьокхамаш гойташ болх бу Эдилова Лалас. 75 Iаса да цо леладеш. Дика Iунал деш, план 500 йолаш 600—700 грамм дулх тIакхетийт цо хIара Iаьса дийнахьеи буси.

Дика лоархIабу шоай декхарех бежа Iуй Габатханов Рамзан, Бакаев Умалти Вахийти. Укх шера цкъа хиннадац уж балха тIехьабиса, е доакъар ца дуллаш хьайбаш мела дыса. Цудухьа царна геттара раьза ба доаркаш а боахама кулгалхой а.

ХIанз доахаш дола толамаш Iай лох ца далийтара эша кийчо еш ба ферма болхлой. План 350 тонн йолаш Iалашъяьй 555 тонн дика йол, эзар тонн сенаж, планага хьежжа, 900 тонн ча. Дерригa доакъар ферме хьатIаденад.

Доакъар дIахо Iалашдеш да. Йоллаш я силос, лоаман даьгIенашка Iалашъеш латт йол. Силос, план 2500 тонн йолаш, дукха хIама ца эшаш 2000 тонн еллай.

А. АХМАТОВ,
районни газета редактора заместитель.

Бригада къахьегама толам

Къаьстта дика къахьегама толамаш доахаш чакхъяьккхар ийслагIа пятилетка, иштта дика къахьегаш я иттлагIча пятилеткагIа Старогрозненски бурув тохара балхий управленера, коммуниста, управлене сийлен ветерана Швецов Владимир Дмитриевича кулгалду буровой коллектив. ИйслатIча пятилетка шерашка цо бурув теха а яьккха «Старогрознефть» НГДУ мехкдаьттахошка дIаелар мелови тIоанашкара мехкдаьтта кIеж теха номераш 692, 693, 698 йола кхо скважина. ИттлагIча пятилетка хьалхарча шера мехкдаьтта кIеж а тохийташ Хаян-Кертера № 81 йола цхьаькха скважина дIаелар мехкдаьттахошка буровой лаьттан ченаш техкараша. Укх деношка цхьаькха мехкдаьтта кIеж а тохийташ «Старогрознефть» НГДУ йиълагIча районни инженерно-технологически служба коллективага дIаелар цар пхелагIйола скважина.

Скважина бурув тохача хана а из тохкача а хьинаре къахьегарца белгалбаьлар сменни мастераш, коммунисташ Горшенев Константин, Елифанов Григорий, бурувдеттарий гIончаш Яицков Виктор, Гущин Станислав, слесараш Черников Сергей, Горохов Семен, электромонтер Носов Виктор, лоабата маркхала йола лаборантка-коллектор Сорокина Валентина, кхы дукха бараш а. Массаза а сменни нормаш тIеххоачашъеш ба уж.

Шоай къахьегама толамаш цар хетаду Октябра 60 шу дузача цIейна.

Т. АЛЕКСЕЕВ.

ГРОЗНЕ ХИННА ТОРЖЕСТВЕННИ СОБРАНИ

Самардийнахьа Грозне «Оргтехника» производственни объединене культура ЦIагIа хилар Болгаре социалистически революци котъяьнна 33 шу дизара хетаяь торжественни собрани. Цига дакъа лоацаш бар города общественноста викалаш, Нохч-ГIалгIайчене гIишлош хьалъеш бола болгараш.

Болгаре Халкъа Республика цIейна — социалистически революци хинна 33 шу дизара хетаяь доклад йир КПСС Грозненски горкома шоллагIча секретара К. С. Салтаханова.

Торжественни собране къамаьл дир Нохч-ГIалгIайченерча болгарски болхлойи специалистийн парткома секретара А. И. Васильева.

Къамаи цIейца — юртамукъален Денца — КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума, Министрий Совета цIерагIа болгарски доттагIий даькъала бийцар КПСС обкома пропаганди агитацеи отдела заведующе А. И. Тацитова.

«Севкавнефтегазстрой» объединене начальника заместителa В. В. Нужне болгарски гIишлошъерашта дIаелар Сийлен грамоташ.

Гулбешараштa оттадир концерт.

ЦАР ДОШ ЧІОАГІА ДА

«ТIехьабусараш боацаш бе болх» яхача ростовчаний инициативагIа къахьегача Вознесенски газобензинови завода болхлоша къаьстта дика къахьегама толамаш доах укх юбилейни шера. Валови продукци арахецара бархI бетта план 105,8 процент кхоачаш а еш планагIа лаьрхIачул совгIа цар арахийцай 425 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци. Газови бензин арахецара задани 116,6 процент кхоачаш а еш, планал совгIа арахийцад 18760 тонн газови бензин. Екъа газ кийчъяра паччахьалкхен план 117,6 процент кхоачашйир. Укх сентябрь бетта чотах кийчйир 54,7 миллион кубически метр газ.

Завода коллективо кийчъю продукци дикеи тIехдикеи хилара тешал деш да продукци маьхала яккхара хIара бетта план цо дикка тIеххоачашъеш хилар.

Духхьал овсаре къахьегарах кхоачамбаь ца Iеш шоай коллектива дерригa технико-экономически хьокхамаш тоадара а тIагIертта къовсам лоаттабу завода болхлоша. Цох доккха беркат а доалаш укх юбилейни шера къаьстта чIоагIа тоадаьд цар уж. Къахьегама овсарле лакхъяра бархI бетта задани 5,6 процент тIеххоачаш а еш, цун чотах кийчъяьй планал совгIа ара мел хийца валовии товарнии продукци. Планал совгIа продукци маьхала яккхарах, арахецача продукцега дIабола мах лохбарах, бедал, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах укх шера паччахьалкхенна задaнел совгIа 168 сом пайда баьб.

Октябра 60 шу дизара цIей сийна завода установкашта, производственни участкашта юкъе яьржача социалистически яхье хадданза хьалха латташ я Богданов Александр Михайловича кулгалдеча компрессорни станце коллектив Баркинхоев Махьмада Башир керте латтача технологически установка технологаши. Цар хIанзлехьа ийс бетта задани толамца кхоачашъяьй.

Осколков Виктор, кхы дукхха бараш а. Уж тIабола транспорт балха араювлара коэффициент автоколонне эггара лакхагIчарех я. ХIаьта цхьаккха рейс яц цар планал совгIа паччахьалкхен кассе ахча дIа ца луш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

* * *

Юбилейни шера тIаийца социалистически декхараш тIеххоачашдеш хьайоагIа Грозненски маьхка комбината коллектив. Валова продукци арахецарен товарни продукци маьхала яккхарен бархI бетта план дикка тIеххоачашъяьй цо. ПланагIа лаьрхIачул совгIа маьхала яьккхай 160 эзар сом мах бола товарни продукци. ХIаьта бархI бетта заданел совгIа арахийца тайп-тайпара продукци 174 эзар сома маьха я. Цу даькъе комбината болхлоша планал совгIа арахийцай 464 тонн маьхка-булочни изделеш. Уж хул шера тIаийцача декхарех планал совгIа арахеца лийрхIарел дукха дукхагIа.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузача цIейна къахьегама совгIат кийчдара шерра социалистически яхь йоаржаяьча комбината цехашта, заводашта юкъе хадданза хьалхалатташ я Сороченко Анна Семеновнаи Овчарук Валентина Тимофеевнаи керте латтача цхьоалагIчеи шоллагIчеи заводий коллективаш. Цар цхьаккха бутт дIабахийтац паччахьалкхен план 105—110 процент кхоачаш ца еш.

А. ТАРАКАНОВ,
тха штате воаца корр.

* * *

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузача цIей сийна тIаийца социалистически декхараш хIара бетта тIеххоачаш а деш, къаьстта дика къахьегаш я укх юбилейни шера Нохч-ГIалгIай транспортни управленена чуйоагIача автоколонна-1572 коллектив. Цудухьа укх шера республикански Сийлен улга тIара Iо ца йоалаш хьайоагIа из.

Дог гIоздоахача къахьегама толамашца чакхбаьккхар цо дIабаха бархI бутт а. Паччахьалкхен планал совгIа дIаюха бигар 300 эзар совгIа саг пассажираш. ХIаьта бархI бетта заданел совгIа йир кхо миллион совгIа пассажиро-километр. Автопарк балха араялара коэффициент планагIа 0,7-га кхачийта езача из кхачийтай 0,723-нега. Доагор, электроэнерги кхоярах, планал совгIа пассажираш дIа-юха кхувларах предприяте коллективо яь валови доход 180 эзар сом да.

Иштта къахьегача автоколонна коллективе итташ водителаш ба башха дика къахьегама толамаш доахаг хиларца белгалбаьнна. Царех ба Жатаев Вахид, Чахкиев Iабдул-Керим, Брежнев Николай, Хасаров Хьасанбик, Мясников Михаил,

* * *

«ТIехьабусараш боацаш бе болх» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоаржаяьча «Сунжанефть» НГДУ мехкдаьттахоша бизза пайда ийбу шоай торонехи кхоачамехи. Цунга хьежжа дика да цар укх юбилейни шера доаха къахьегама толамаш а. Мехкдаьтта даккхара бархI бетта план 103,9 процент кхоачаш а еш, планал совгIа даьккхад цар 5800 тонн «Iаьржа дошув». Газ яккхара паччахьалкхен план 105,6 процент кхоачаш а еш, планал совгIа яьккхай ялх-ах миллион кубически метр газ. Продукци маьхала яккхара бархI бетта план а 103,9 процент кхоачашъяьй управлене коллективо. ПланагIа лаьрхIачул совгIа цо маьхала яьккхай 107 эзар сом мах бола товарни продукци. Иштта къахьегача управлене мехкдаьттахоша хьалхарча ворхI бетта тIеххоачашдир планал совгIа мехкдаьттеи гази яккхара шера тIаийца хинна социалистически декхараш.

Къахьегама овсарле лакхъяра бархI бетта задани 2,7 процент тIеххоачашъяьй цар. Цун чотах даьккхад планал совгIа мел даьккха мехкдаьттеи гази.

Хьинар кхо ца деш къа а хьегаш, хадданза социалистически яхье хьалха латташ я Летников Николай Павловичи Еремеев Павел Васильевичи керте латтача цхьоалагIчеи шоллагIчеи технологически группай коллективаш.

З. ЯКОВЛЕВА,
«Сунжанефть» НГДУ планови отдела инженер-экономист.

Ювцаш я СССР Конституце проект

ВАЙ ВАХАРА КЕРТТЕРА ЗАКОН

НАХ ИРАЗАХ КХЕБУ ЗАКОН

Вай боккхача мехка массе а метта: заводашка, фабрикашка, колхозийи совхозийи бригадашка, фермашка, паччахьалкхен учрежденешка шерра ювцаш я кердача Советски Конституце проект. Дег тIара къоабалду советски халкъо из вай заман сийлахь-доккха документ. Конституце проект Iойяйшача, хIаранена короргда цу тIа шийна дагалаттар, шийна хилча бакъахьа хетар, из Iойийшача, толамца ший 60 шу дизарга йодача вай сийлахь-йоккхача, вай вахар денгара-денга тоадеш, гIозагIа хулийташ йолча Ленина хьакхеллача Коммунистически партех воккхий ца веш Iе йиш яц советски саг.

Конституце кердача проекта тIа хьалха хиннача КонституцетIарчул чIоагIагIа а шерагIа а белгалбаьб вай дерригача вахара кулгалдеш а вай халкъ коталонгара коталонга кхувлаш а йолча Коммунистически парте лоархIам. Белгалдаьд ишта вай мехка дегIаена социалистически общество йилла хилар а, Советски паччахьалкхено керттера лерхIаш дар — из коммунистически общество йиллар долга а.

Нагахьа санна цхьан юкъа уйла йича, цу уйлано лоаман наькъашка вай дигача, лоаман довкъашка гIолла дахьа деза наькъаш вай воашта хьадухьал овттадича, урхенаш хургья цу халача новкъа, царна юкъе лакхаленаш а. Ишта хеталу вай мехко 60 шера хьабена никъ, хIаьта цуи Конституцеш-уж йоахаш йола лакхаленаш я.

Кердача Конституце хIанзалца вай халкъа карагIдаьннар белгалдаь ца Iеш чIоагI а ду, хIаьта из вай дIахо яккха езача массарел йоккхагIа йолча лакхаленга-коммунизмага хьоча наькъв керттера закон да.

Со дIакхувлаш
Сай закона новкъа,
Пхи са бола седкъа
Сона боаг.
Сога кхайк уж
Даха деза довкъаш,
Сихбеш,
Аз паргахь лувз сай ког.

Уж мугIараш цIи хезача гIалгIай поэта Муталиев Хьажбийкара стихотворене тIара да. Стихотворени чакхйоалаш йоах цо:

Гаргакхувлаш
Даха деза довкъаш,
Ленина из седкъа
Хьона боаг.

Кховзткъа шера вай мехко, вай халкъо хьабахьаш болча наькъа хIара мул а сийлахьвоккхача Ленина цIераца бувз вай. Ленин ва эгара хьалхара вай Конституци хьакхеллар а. Из дар бирсача 1918 шера. Къонача советски республикана массе а оагIорахьара шоай бIехача тIодашца моастагIий тIакхувдача хана — цу халача, цу лирача хана хьакхеллар В. И. Ленина революцена карагIдаьннар дIачIоагI а деш социализм йиллара керттера декхараш овттадеш а йола вай мехка хьгара хьалхара Конституци. Сийлахь-воккхача баьччас белгалъяь оагIонаш ларде а лувцаш хьакхелла я цул тIехьагIара Конституцеш, хIанз вайна йовзийташ йола керда Конституци а.

ТIехьашкахьа юхахьежача, 60 шу хьалха вай эIамигача къаман хиннача вахара сурт хьадухьалъотт: йоацаш бокъо, щера дезал кхаббал а ялат кхеде доацаш лаьтта. Дагадох цIи хезача революционера, Ленина гаргагIарча новкъосто Серго Орджоникидзе гIалгIай цхьайола юрташ духхьала помещикагара арендах йицача лаьттаж тIа ядаш хиларах аьнна дешаш. Из ишта хиларах леткъа паччахьага, цо овттабьча хьакимашка каьхат Iоязде ховш наггахьа мара саг а хиннавац. Яздаьр а СибарегIа вахийтар мара цунах хьабоалаш пайда хиннабац. Дешар-йоазув... Мишта, мичара ховргдар из берригача гIалгIай мехка цаI мара школа ца хилча? Цига дIайидеш хиннараш а бIаьхийчар, торо ярий бераш хилча? ХIаьта цу школо луш яр а хинцаяц йоккха образовани, гIаьхь каьхат Iодешшал, Iояздал мара.

Цудухьа беррига гIалгIай дийша нах дIалаьрхIача уж хиннабац ши процент мара, хIаьта нохчий къаман кхы а лохагIа хиннай из процент.

Поэта Муталиев Хьажбийкара цхьаькха стихотворене дагайоханза Iац. Ишта аьннад цо баьдеча замах:

Юртахочун
СибарегIар каьхат деча
Из дешийта
Писарь волча
Удар аьлча,
Сона-м цунах
Бер тешо а,
Хала хиннад, —
Хиннар диццеш
вахар селлар
Эргадаьннад.

Бакъда, вайна ховш да из ше-шегIа эрга ца даьннилга. Хийлане ший дегI Iодиллар, ший са дIаделар дунен тIа ваха-лела, саг хила бокъо хилийтара, тIехьа тIайоагIача тIехьений школашка деша бокъо хилийтара, цар вахар сийрда хилийтара.

Атта гIулакх дацар хьалха баьде, халбата даьлла вай къам сердалонга дакка. Советий Iаьдало ше чIоагIлушшехьа Iояхка йолаьяча школашта духьала бар кулакаш а моллаш а. Школашца къувсар хьужаренаша. Шоай ма-хулла духьале йора бераш хьа ца хецаш, школе ца доахкийташ. Кердача Конституце енна из дешара бокъо нахага дIакхачийтара къовсам лоаттабе бийзар цу ханарча хьехархой а юрташкарча активистий а. Къаьстта хала дар кхалнахага, мехкарашка из дешара бокъо кхачийта.

Бакъда, боккха бар Советий Iаьдала а цуи Конституце а низ. Денгара денга дукхагIа тIаувзар школаша кагийнахи мехкарийи. Кхыметтел боккхийчарна лаьрхIа а ликбезаш яр юрташка.

ХIаьта хIанз-м хьалха санна духхьала Iодешеи яздеи хар кхоачам болаш а дац. Цхьа хаяр, — хIаьта из хинна дукха зама а яц — дешеи яздеи ховш хилча тоъам ба яхаш, бераш дешарах юкъагIдоахаш. ХIанз ишта дац. ХIанз юртара юкъера школа яккхарах а кхоачам бац. Институташка, техникумашка са латт кагийча наьхеи мехкарийи, дуккхачар из шоашта дагалаттар кхоачаш а ду. ХIаьта даьшеи ноаношеи — наггахь вар ца лаьрхIача — царна духьале а яц.

Наьха психологи, сакхетам хувцабалар да из. ХIаьта из, Конституце, советски мехка керттерча Законо, денна а да.

ХIанз кхы а чIоагIагIа, кхы а шерагIа оттадаьд Конституце кердача проекта тIа дешара гIулакх. Кердача Конституце лерхI кагийча наьха массане а юкъера образовани хилар. Кердача Конституце тIа дуккха а гIулакхаш кхоачашде лерхI вай заман керда саг дийша а волаш, балха говзал а йолаш хьалкхевара. Кхы а дукхагIа хургья специальни дешара лакхера а юкъера а заведенеш, профессионально-технически заведенеш, кхы а дукхагIа торонаш хургья вахар, болх дешарна дувза, болх бешшехь деша. Студенташта — стипендеш, дешархошта мах боацаш книжкаш. МассагIа да уж вай парте даим советски наьха ше еш йолча йоакхонца кхоачашде лерхIараш! Шийна дешаш говзал карверзаеш волча сага ахча телар! МалагIа капиталистически мохк ба шоайцига ишта да вла йиш йолаш. Цхьабакъда, цхьаькха-м да цар ала йиш йолаш а вайна ховш а: цига дешара шортта ахча эшалга. Боккха ба дешарах боаккхаш бола мах: ХIаьта советски мехка мах боацаш деша бокъо хиларах совгIа дешаш волчунна ахча а лу.

Дешарах аз дукхагIа дувцар ший бахьан долаш да Дешаргара хьадоагIаш да дерригa а. Iилма дегIадар, техникаца халкъа боахам Iалашбар, наьха культура лакхъялар. Вай советски Конституце деша бокъо ялар, массе а къамашта цхьатарра, хьакхайкаяь а ца Iеш из бокъо хьаллоттаеш, лораеш йола положенеш а ший статьяш тIа белгалъяр бахьан долаш хьахиннаб хьалха паччахьа хана баьде, тоIабаь, шоай дешар-йоазув доацаш хиннача кагийча къамий шоай Iилманхой, йоазонхой, искусства болхлой.

Тахан вай моллагIча а юрта долхе, цига бахаш а, цигара кхычахьа дIабаха нах а техкача вайна гучадаргда хьалха паччахьа хана цхьаккха школа ца хиннача, наггахьа мара дийша саг ца хиннача юрта дукха а, бIаьрча дезалаш юкъера хиина ца Iеш, лакхера образовани йолаш хилар. ХIаьта уж лакха говзал йола специалисташ Iилманхой нийслургба вай мехка моллагIча метте. Тюменеи Мангышлакеи мехкдаьтта доаккхача, Карагандерчеи Малхбоалерча Казахстанерчеи шахташкеи рудникашкеи, КАМАз юллача скреперистий бригадана керте латт ший балхаца, ший гIулакхашца цIи дIахазийта вай мехкахо Наурбиев, хIаьта Курске боккхача доархIаме Iилма-тохкама болх кхоачашбеча дакъа лацарах Ленински преме лаурсат хиннав цхьаькха вай мехкахочох Шишхановх. Вайнаьха Iилмахой балхаш деш ба вай республике а кхычахьа вузашка а. Масалаш кхы а доаладе йиш я. ХIаьта из дерригa хьахиннад советски Конституце еннача бокъонех.

«СССР гражданий шоай унахцIено лорае бокъо я» аьнна да Конституце 42 статья тIа. Къаьстта уйла тIаозаш а вай доккхий де йиш йолаш а да цу статья тIа дIахо аьннар: «Из бокъо Iалашъю паччахьалкхен унахцIено лораеча учрежденеша мах боацаш квалифицированни медицински гIулакх дарца»...

МалагIча капиталистически мехка долаш да из? Вайна каст-каста газеташ тIа нийслу эггара дегIабенача капиталистически мехка США — а тIехь больнице доаккхаш долча духхьала цхьан денах а мел мах боаккх. ХIаьта вай мехка сага больнице мах боацаш дарба я ду, кхы мел эшачунца Iалаш а ву, цул совгIа из болх беш вале цо цамогаш волаш даьхача деноех ахча а лу. Больнице дарба дарах мах баккхар — цига, больнице дарба дахар кхы а ахча дIатIадаларца цамогаш волча сага новкъостал дар-вайцига. Мел йоккха вIашдухьале я из!

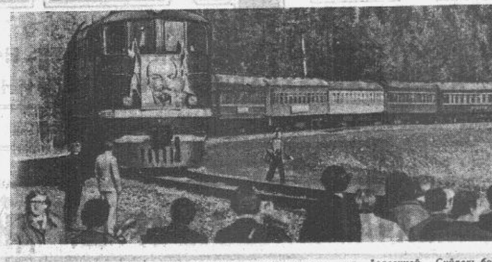
Цхьаькха а да са, се культура болхло хиларах белгал ца дича Iе ца луш. Советски Конституце бокъо а лу, новкъостал а ду художественни кхоллам дегIабоалабара. ДIауйла йича доккха да цуи маIан. Шовзткъе итт шу совгIа ха мара яц нохчийн гIалгIайн кепайоазув ца хиина. ХIаьта цу хана денз — историга диллача цу лоацача юкъах хьахиннад вайнаьха литература, шийна чуйоагIаш массе а жанрех йола произведенеш а йолаш, хIаьта царех цхьаяраш сийлахь-боккха эрсий метта а эрсий яздархой а новкъосталца берригача мехка дIаяйзай, советски литературе шоай моттиг дIа а лаьцай.

Ишта хьахиннай искусство а. Драматически а, халхарий а, илей а. Дерригача дунена дIаяйзай гIорваьннача халхархочун, СССР Халкъа артиста Эсамбаев Махьмуда цIи, тIехь-тIехьагIа сийле йоаккхаш хьайоагIа «Вайнах» цIи йола ансамбль, болх беш да къаман драматически театр, Ленинградерча театральни институте кийчъеш я гIалгIай театральни артистий труппа.

Доккха дакъа юкъехьу халкъа искусства дегIайоаллаеча художественни самодеятельни коллективаша а. Шерра йовзаш а сийдеш а я Ножай-Юртовски, Назрановски, Урус-Мартановски халкъа ансамблаш.

Советски наха болх бе, деша, сакхетам лакхбе, культура дегIайоалае, цар хьал-торо кхы а тIехь хилийта шерра никъ хьабелл вай Коммунистически Конституце проекто. Цудухьа дег тIара къоабалъю из массе а метте советски саго.

Ахьмад БОКОВ,
йоазонхо.



Байкало-Амурски магистрала малхбузехьара участок. Байкалагахьа йода поезд цхьа шу хьалха йолаялийтар — ишта декхар да бIаьшеран магистрала малхбузера участок хьалъеш боахкача гIишлошъераша іноашта хьалхашка оттадаьр. Керттерча наькъа тIа 170 километр рельсаш Iоехка яьннай. Август бетта лаьрхIачул цхьа бутт хьалхагIа Небель яхача станцера Киренга яхача станце йодаш йола поезд йолаеннай. Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизарга гIишлошъераша дош деннад трассе 209 километр никъ билла.

СУРТА ТIА: Небель-Киренга участкера хьалхара поезд.

СОВЕТСКИ ДЕМОКРАТИ

ДЕШАРА ЙОЛА МАССАНЕ БОКЪО

«Дешара бокъо я СССР-гражданий». Ишта аьннад шовзткъа шу хьалхагIа тIа а нийца хIанз лелаш йолча Конституце тIа. Уж дешаш шоаш долчча тайпара юха кердадоах дерригача халкъага ювцийта дукха ха йоацаш кепатеха араяьккхача СССР кердача Конституце проекта тIа а.

Цхьабакъда, цу статьяна положенеш тIатехай. 1936 шерарча Конституце тIа йоах дешара бокъо Iалашъю массава декхарийла а ваь бархI шера дешийтарца. СССР кердача Конституце проекта тIа деш дола къамаьл йиззача юкъерча школа — десятилетка боараме массанега а, декхарийла а баь, дешийтара хьакъехьа, профессионально-техническии лакхареи образовани шерра дегIайоалаяра хьакъехьа да. Шоана ма-гарра, лакхагIча лагIа тIа йоалаш айеннай советски школьни система.

Дешара йола массане бокъо духхьашха хьакхайкаяьй Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци кот ма яьллинге а. Советски Iаьдало дIадаьхад хьалха дешара заведенешка дIачуэцача хана оттадаь хиина дерригa къамийн социальнии доазош. Ишта дIабаьккхаб массе тайпарча дешарах боахаш хиина мах а. Болхлоштеи ахархоштеи хьалхашка шерра хьаеллаеннай школай, тенникумий, институтий наIараш.

Цхьабакъда, уж гIулакхаш чакхдаха доладалале хьалхагIа, революци ялалехьарча Россегара тIехьаленна кхаьча берригаш а хIана бац аьнна болча наха йоазув-дешар ца ховлга дIалаккха дезар. Цу хана цига баьхача наьха дих даькъах кхо дакъа йоазув-дешар ца ховш бар. «Образованега, сердалонга, знанега диллача мугIарерча халкъа бола дукха нах селлара чIоагIа байха ииттал вкха мохк — цу тайпара мохк Росси мара цхьаь цаI бисабац Европе», — яздаьд В. И. Ленина (псс, т. 23, оагI. 127).

1919 шера Ленина кулг яздаьд «шоай къаман а эрсий меттала шоай безам болчча тайпара йоазув-дешар» Iомадара курсаш яхкарах долча декрета. Массе метте — городашка а юрташка а ехкаши мах боацаши хиннай курсаш. Бебеча меттала хьехаш хиннад дешар, хIаьта из къаьстта боккха лоархIам болаш хиннад дуккхача къамех бола нах бахача мехка. Юххьанца денз ишта дIайолаеннай советски образоване система принципаш —мах боацаши массане деша йиш йолаши.

Паччахьалкхе йIаьхегIа меxул, ахча дукхагIа дIахеца йиш хиннай цун керда школаш, техникумаш, институташ хьальяра, хьехархой кийчбара. 30-гIа шераш доладеннача юххье юххьанцара дешар дешилга декхар а даь тIадожадаьдар мехка, хIаьта 30-гIа шераш юкъекхоачаш декхар а даь тIадожадеча декхара боарам а хиина дIаэттар школа-семилетка. Цул тIехьагIа вокх этапага довла даьлар — декхар а даь юкъедаькхар бархI шера дешилга. Ишта гIана тIехьа гIа боаккхаш Советски паччахьалкхено тIа-тIа йиззагIа Iалашъяьй дешара йола ший гражданий бокъо.

Из дегIаяра даькъе керда этап хьатIаэттай хIанз». «Из бокъо, — йоах СССР Конституце проекта 45-ча статья тIа, — Iалашъю массе тайпа дешар мах боацаш хиларца, беррига кагирхошка, декхарийла а баь, юкъера образовани яккхийтарца, профессионально-технически, юкъера специальни, лакхера образовани шерра дегIайоалаярца...»

ХIанз 160 эзар общеобразовательни школа я СССР-е. ДIадахача дешара шера цар чу дешаш хилар 46,3 миллион дешархо. Институташкеи техникумашкеи — 9,6 миллион студент.

Дукха а дукхагIа шеръеннай лакхерча дешара заведеней сеть. ХIанз мехка я бархI бIаь гаргга институт, 6,5 университет. Дипломаш йола специалисташ кийчбарга, бахача нахах хIара 10 эзар сага лоархIаш уж дIакхачарга диллача, дунен тIа хьалхарча моттиге латт СССР. Ишта я дешара йола советски наьха бокъо тешшамеча дешара базаца чIоагIъеш хилара тешал деш йола статистика.

СССР кердача Конституце проекта цу 45-ча статья тIа йоах, дешара йола бокъо Iалашъю дешархоштеи студенташтеи паччахьалкхен стипендеши кхыйола льготаши теларца, мах боацаш школьни учебникаш теларца. ЛаьрхIад, масала, цхьан дешархочунга дешийтара хIара шера паччахьалкхен бюджетера 160 сом хьежадеш хилар, хIаьта студентага дешийтара — юкъера лаьрхIача шера цхьа эзари ах сомага кхаччалца.

ХIанз мехка массе городеи юртеи шерра ювцаш я СССР Конституце проект. Из ювцача дерригача халкъа юкъе дакъа лоацаш кIезига бац школайи институтийи болхлой а. Цар я тел шоай предложенеши замечанеши.

Царга хьожаргья Конституционни комисси. Ерригача замечанеша лерхIар цаI да — советски дешара система кхы а эффективнегIа елга.

Александр ПУТКО.
(АПН).

ТIАХЬЕХАМ БЕШ ДОЛА АГИТАТОРА ДОШ

Коммунистага, Шелковской районерча Менжинске цIерагIча колхоза агитаторага Амангельдиев Арсаналега массаза а ладувгIаш хулараш цхьа тайпа нах ба — жа леладераш. Укхазара дIаболабаьб цо, шоай ворхIе даьх денз хьабоагIача жа Iуй воIо, ший къахьегама никъ. Укхаза лакхъеннай цун жа леладара говзал, укх колхозе нийцад цо правительственни совгIат — «Знак Почета» яха орден балха тIа доккхий толамаш дахарах. Колхоза дикагIа вола жа Iу итт шу хьалхагIа дIанийцав КПСС членалла. Укх тIеххьарча шерашка лоархIамеча балха тIа вахийтав из — жатоварни ферма заведующелла.

Шийга ладувгIаш бараштa хетари эшари фуд дика хов агитатора Амангельдиева, боккъонца кийчъю цо жа Iушашe ергйола беседа, цудухьа лаьрхIа уйла еш ладувгI цунга жа леладераша. Иштал чIоагIа ладувгIа доглоагIа цунга наьха цун къахьегама хьинар боарам боацаш доккха хиларах, балха тIа шийгара хьоькхам телаш, кховчамбоацараш ца машар боацаш, нахаца Iимерзеи гIулакха кийчеи из хиларах.

Менжински цIерагIча колхоза партькома секретара Т. И. Шавова йоах:

— Дикача гIулакхашта нах оарцагIбаха хов агитатора Амангельдиева. Ший дега безам беррига а дIалу цо царна. Нахаца цо беча массови балха ларде улл цо шийгара гойта дика гIулакх. Доакъараш кийчдечен фермашта тIаозачеи хана арахьара новкъостал ца тоъаш дуккха моттигаш нийслу. ТIаккха агитатора каст-каста жа Iуй хьагул а бийя, цу балхаца дакъа лацар дех царгара. ХIаьта жа Iуй цунна тIехьа а боал.

Цхьабакъда, къаьстта чIоагIа хьинар айделеи йоакхо еши хул из наьха гIулакх тIадеча, цар терко е йийзача. Эшачоа — новкъостал дергда ший йIаьхий опыт дIалургья. Къоначарна — вахара а балха а дика хьехам бергба. Жа Iуй бригадашка вIаштIехьа доацараш, кховчамбоацараш бIаргадайча — теркал ца деш тIехваргвац, дIахойтаргда, дIадаханза дутаргдац.

Фермерча жа Iушта дика дагайоагIа КПСС ЦК-ас халкъага даь Кхайкарал царна дIадовзийташ агитатора А. Амангельдиева яь беседа. Из кхайкарал Iо а дийша, агитатора хаттар дир жа Iушка:

— Фу дича бакъахьа да вай, новкъостий, мишта жоп лургда вай парте тIахьехама?

ТIаккха жоп хезар цунна:

— Мишта лургда дика ховш да — хьинареча къахьегамца.

Юбилейни шера социалистически декхараш кхоачашдара жа Iуй тIахьийхар агитатора.

Агитатора санна лаьрхIача, жа леладара даькъе керда мел дола хIама, толамашгIа йола опыт даим наха дIайовзийташ хул Амангельдиев Арсенали — цо массехазза вIаштIехьдаькхад Социалистически Къахьегама турпал Наурды Эсмухамбетов шоай колхоза жа Iуй болча воагIилга, цун балха опытах дувц цо царна. Зоотехнически литература тIара кердалараш лех цо. Беседашка пайда эц дегIаахар гойтача цифрех, фактех, диаграммех, КПСС XXV съезда материалех.

ЧIоагIа сакъердамеи дог тешадеши яр «Советски халкъа хьал-торо тоаяра парте ю йоакхо» яха тема а йолаш КПСС XXV съезда материалех лаьца цо яь беседа.

Фу дийцар агитатора? Цо дийцар цу дешаца ювзаеннача цифрехи партийни съезда решенеехи. Курдюковски станице бахача наьха вахар мел хувцаденнад хьахьокхаш дола масалаш доаладир. БIаьхегIеи культурнегIеи баха баьннаб колхозхой. Царна лаьрхIа хьалду чуIе паргIата цIенош. Газ чуйиллай станице, дуккхачар автомашинаш, телевизораш, мотоциклаш я. Вахарера уж дерригa хIамаш агитатора беседа еча хана дог тешадеши гIоздоаккхаша декар.

КПСС XXV съезда решеней хIара мугI парте халкъа йоакхо еш хилар хьахьокхаш ба, — аьнна чакхъяллийтар агитатора ший беседа.

Агитатора Амангельдиева жа леладераштa дувц района, республика, колхоза къахьегамхой гIулакхех. Байнача бетта яьй цо беседаш: «ИттлагIча пятилетке колхоза же боахам дегIабар», «Колхоза устав — колхозни вахара керттера закон».

ХIанз жа леладераштa СССР кердача Конституце проект йовзийташ боккха болх бу коммуниста Амангельдиева. Цун беседаш атта кхетаергйолаш, дог тешадеш, ладувгIараштa массаза а хьашт долаши дег тIара хьаллоацаши хул.

Коммуниста Амангельдиев Арсанале ишта кхоачашду шийна тIадилла партийни гIулакх, тIахьехам беш дола парте дош хаддаза наха юкъекхухь.

Е. ФАРНИЕВА.

БЕРРИГАЧА советски наха а санна, чIоагIа раьза хиларцеи патриотически куралцеи тIайийцар «Знак почета» орден лелаеча, истореи, социологеи, филологеи Нохч-ГIалгIай Iилма-токама института коллективо СССР кердача Конституце проект а, нов. Л. И. Брежнев СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателла харжарах бола СССР Лакхехьарча Совета соцам а. Цу доккхача лоархIамеча деша хетаяь йийла йола партийни собрани хилар институте.

Къаьстта чIоагIача теркамца йийшар института Iилман болхлоша ва мехка Iилмахи из дIахо дегIадоаладарахи йола Конституце проекта тIара статья, цун чулоацам. Ишта, Советски паччахьалкхен Керттерча Закона 26-ча статья тIа йоах:

«Обществана эшарга хьежжа паччахьалкхено Iалашду планагIа Iилма дегIаухилгеи Iилман кадраш кийчъелгеи, Iилман тохкамех хьахиннараш халкъа боахамеи вахара кхыча доакъошкеи юкъекхухьилга вIаштIехьдоах».

Кердача Конституце проекта цу лоацача статьяца, вайна гучча бесса, аьнна шедолчох, цу тIа а ала йиш мелий нийсса, чулоацаме, хоза. Цун мугIараштa тIехьашка гуш я вай мехка Iилма дегIадоаладара Iалаьмате йоккха масштабаш, из леладеш дола низаш; цу мугIаращца хьахьекхад вай Iилма дегIадара а оттара а керттера дола наькъаш.

Фу хиннай революци хилалехьа Нохч-ГIалгIайче? Паччахьа Россеи кхыйола йистош санна, из а хиннай дийша боацарий край, юртарча наха 99 процент дешеи яздеи ца ховш хиннаб. 1914 — 1915 дешара шера болх беш хиннай 153 школа, цар чу деш 12,8 эзар саг а волаш, тIаккха юкъера дешара заведенеш 2 мара хиннац. ЕрригачагIа школашка хьехаш хиннаб 378 хьехархо. Республика доазон тIа хиннац 10 мара больница, хIаьта цар чу болх беш 19 лор хиннав. Революци хиллалца хIанзарча республика доазон тIа вIалла хинна а яц лакхера дешара заведенеш, Iилман учрежденеш.

Iалаьмате доккхий хувцамаш хиннад Советски Iаьдал даьлча денз Нохч-ГIалгIайчен культуреи Iилмеи дегIадоагIача. Хьахиннай Нохч-ГIалгIай къаман советски интеллигенци, дукхагIа хиннаб лакхерча а юкъерча а дешара заведенешкара студенташ, юкъарча дешара школашкара дешархой, ишта Iилма-тохкама учрежденешкара Iилман болхлой кадраш. Наьна меттала арадувл газеташ, журналаш, политически, Iилман, художественни литература. Республике хьахиннай формах къаман а йолаш чулоацамах социалистически а йолаш культура.

Таханарча денга республике хIара кхоалагIа воа саг вузашка, техникумашка, профессионально-технически училищашка, юкъарча дешара школашка, кхыча дешара заведенешка дешаш ва. Халкъа боахаме болх беш ва 68 эзар специалист, лакхереи специальни юкъереи образовани а йолаш, а 1970 шера хинначул 35 процент дукхагIа. Берригача а специалистех — 59 процент кхалнах ба. ИйслагIча пятилетка шерашка республика вузаша кийч а баь арахийцаб 9,5 эзар специалист лакхара квалификаци йолаш, техникумашеи юкъерча специальни дешара заведенешеи — 18,9 эзар специалист, профессионально-технически училищаша — 51,5 квалифицированни болхло. Юкъарча дешара школаша йизза юкъера образовани а енна арахийца 63,33 эзар кагирхойи мехкарии — 8-гIча пятилетка шерашка хинначарел 1,5 - эза дукхагIа. ХIанз всеобуча школашка хьехаш 13 эзар совгIа хьехархо ва. Из деций таханарча Нохч-ГIалгIайчен вахаре СССР Конституце кердача проекта 45 статья тIа дувццача тайпара образовани оттаяьлга! Цу тIа яздаьд:

«СССР гражданий деша бокъо я».

Из бокъо Iалашъю массе а тайпара дешар мах боацаш хиларца, беррига кагирхой юкъера образовани йолаш хулга декхар а даь чакхдоаккхаш хиларца...»

КОНСТИТУЦЕ ПРОЕКТ ЕШАШ

Вузашка, Iилма-тохкама учрежденешкеи организацешкеи республике болх беш ва 23 эзар Iилман болхло, царех 30-нел совгIа доктори 448 Iилмай кандидати. Республикерча Iилмай масайтта организаценеи учрежденеи юкъе сийдола моттиг дIалоац цаI мара йоацача юкъарча Iилмай учреждене — «Знак почета» орден йолча истореи, социологеи, филологеи Нохч-ГIалгIай Iилма-тохкама институто. Из я республикерча творчески еррига интеллигенце курал.

СССР кердача Конституце проект ювцаш собране къамаьлаш дир партбюро секретара, советски хан истори сектора заведующе, исторически Iилмай кандидата М. Х. Точиева, Iилман балха волча директора заместителa, исторически Iилмай кандидата НГIАССР Iилма заслуженни деятела А. Г. Попова, метта сектора Iилман воккхагIволча сотрудника, филологически Iилмай кандидата Я. С. Вагапова, советски хан истори сектора Iилман болхлочо А. З. Вацуева, республике къаьнагIбарех волча коммуниста А. А. Саламова ишта кхы дIахо а. Къамаьлаш даьраша, цхьанне санна массане а, къоабалйир кердача Конституце проект, эггара демократически а дунен тIа къахетамегIа а дола из документ къоабал а дара тIахьийхар института вож болхлой.

«СССР кердача Конституце проектахи нов. Л. И. Брежнева майски (1977 ш.) КПСС ЦК Пленуме яьча докладаца дузаденна Нохч-ГIалгIай Iилма-тохкама института партийни организаце декхарехи» лаьца института болхлошта хьалхашка доклад йир КПСС горкома члено, института партбюро секретара М. Х. Точиева.

— Iилман болхлой творчески хьинар айдаьд майски Пленума решенешеи, кепатеха араяьккхача СССР-а кердача Конституце проектои, — аьлар цо. — Из исторически документ йовхалца къоабал а деш, института Iилманхой гIерт парте еча йовкхоина къахьегама гIулакхаца жоп дала. ХIанз укх сахьате института массе а секторашка беш ба ханал хьалха социалистически декхараш кхоачашдара тIахьожабаь болх, института Iилманхоша гойт Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара дика накъабахара лаьрхIа йола Iилмай проблемаш кхоачашъеча хьинар шоззa совдаккха шоаш кийча хилар.

Собране къамаьлаш даьча Iилман болхлоша, бIарчча хьалаьцача кердача Конституце проект къоабал а еш, мах бола предложенешеи тIатохамашеи дийцар. Ший къамаьлаца, масала, А. Г. Попова аьлар: «Сона къаьстта езаеннай Конституце проекта 26-ча статья тIара, планагIа Iилма дегIадоаладареи Iилман кадраш кийчъяреи дешаш дувцаш йола положенеш. **Бакъахьа хетар Iилман тохкамашта карагIдаьннар халкъа боахаме а практика кхыча доакъошта а юкъе дахьарцара паччахьалкхен моттиг кIеззига чIоагIийчеи дукхагIа белгалъяьккха оттайчеи, Iилмай тохкамаша гучадаьккхар ший ханнахьа арахецарах бола тайп-тайпарча ведомствай бехктокхам айбичеи».**

Со геттара раьза ва йоах, — дIахо А. Г. Попова, — вай къонача тIехьен кIоаргга йоакхо еши цунах чIоагIа тешаши Конституце проекта 95-ча статья тIа яьздаьча дешашта Лакхехьарча Советеи, союзни а автономни а республикай Советий органашкеи 18 шерага кхаьча кагирхой харжа йиш хилар дувцача Конституце кердача проекта текстаца раьза а волаш, бакъахьа хетар **паччахьалкхен Iаьдала Лакхехьарча органе — СССР Лакхехьарча Совете — хоржаш бола кагирхой кIеззига йоаккхагIча хана чу хилча (20—21 шу).**

Собране къамаьл даьча Iилман болхлочо А. З. Вацуева белгалдаьккхар Конституце проекта тIа яздича шийна бакъахьа хетар. **Ишта, шоай доалахьа лаьттан доакъош, хьайбаши оалхазараши леладе гражданашта бокъо луш йолча 12-ча статья тIатехача бакъахьа хетар, цу хьайбашта дажа моттигаши концентрированни доакъари Iалашде къахьегамхошта паччахьалкхено новкъостал дергдолаш пункт тIатехача.**

Вай мехка критика ярах преследовани е бокъо лац яхаш йолча Конституце 49-ча статьяца ювзаенна, аз йизза хьаллоац дукха ха йоацаш кепайоазонна къамаьл даьча Грозненски горсовета депутата Б. Г. Габисова аьнна, критика бахьан долаш преследовани лелаераш уголовни хьисапе бехктокхаме оза беза яха уйла. 105-ча статья тIа аьннад ший а Совета а балхах харжархошта хьалхашка отчет тела декхарийла ва депутат, аьнна. Укхаза тIатоха дезар, депутат декхарийла ва харжархой наказаш кхоачашдарах лаьца царна хьалхашка хан-ханнахьа отчет тела яха дешаш.

Ший къамаьлаца Iилман болхлочо Я. С. Вагапова аьлар, кердача Конституце проекта **12-гIа статья хьоаяь, юрта бахарашта шоай доалахьара доахан доажадеи йол хьакхеи моттигаш законаца чIоагIъ а яь къоастаяр, боккха экономически а стратегически а лоархIам болаш гIулакх да.**

Боккхача теркамца ладийгIар собране хиннараша республике боккхагIбарех волча коммуниста «Знание» яхача республикански общества бехктокхамеча секретара заместитела А. А. Саламова даьча къамаьлага.

— Сай хана сона нийсденнад хIанз йолаш йола Конституци ювцача юкъе доакъашхо хулга, — аьлар цо. — Со хиннав цун ларда тIа 1936 шера Нохч-ГIалгIай Конституци оттаеча доакъашхо а. Из нохчий меттала а яьккхай аз. Цу хана Керттерча Законо кхайкадир вай мехка социалистически строй котъялар, хьахьекхар боахама а, политически а, культура а гIишлоне вайна карагIдаьнна Iалаьмате доккхий гIулакхаш. ХIанз уйланца вIашдухьал увттаду аз 1936 шерара СССР Конституцин кердача Конституце проекти. ДIадахача 40 шера ерригача паччахьалкхен, цунца Нохч-ГIалгIай республика а экономика, культура, политически а социальни а вахаре Iалаьмате доккхий хувцамаш хиннад. Из дерригa а, доагIа а доагIаш, хьахьекхад кердача Конституце проекто. Укхаза тахан къамаьл даьраша дийцар къахьегамхой шоай доалахьарча боахамах лаьца. Деза а деза юрта бахача наха новкъостал де, бакъда цу даькъе бокъо яла йиш яц тIехдаьхха боахамаш «дунсадеча» наха. Из ца дойя, парте XXV съезде белгалдаькхача бесса, мещанства рецедиваши сага уйла ший боахамгахьа лестаю психологии йоаржаергья вай. Вай, идеологически болхлой, дIахо а къамаьлаш де деза нахаца кердача Конституце проекта лоархIамегIа йола положенеш ювцаш. Цу балхаца массе а тайпара пайда эца беза дуккха къамаш дахача вай республикерча къахьегамхой советски патриотизман социалистически интернационализмаи уйлаш дIахо а дегIайоалаеш.

Нохч-ГIалгIай Iилма-тохкама института партийни собране соцам бир коммунистий а берригача Iилман болхлой а творчески хьинар айдара лаьрхIа, балхацара кхоачамбоацараш дIадахараи СССР Конституци чIоагIъеш а Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузаш а долча шера керда къахьегама толамаш дахараи коллектива теркам тIаберзабе.

Ш. АХМЕДОВ,
Нохч-ГIалгIай Iилма-тохкама института революци хилалехьарча хан исторе сектора заведующе декхараш кхоачашдер, исторически Iилмай кандидат.

Ф. Э. Дзержинский ваь 100 шу дизарга

РЕВОЛЮЦЕ ТЕШАМЕ РЫЦАРЬ

Хьалхара чекист, Октябра часовой, аьшка Феликс, революце рыцарь—иштта оал Ф. Э. Дзержинскех. Из цIи езаш я хIара советски сага. Феликс Эдмундовича къаьга вахар хIаране хьокхам эца мегаргдолаш да. Сийрда кхоане бахьан лоаттабаьча къовсаме цу тайпарча наха карагIдаьнна денали энтузиазми, В. И. Ленина белгадаьча тайпара, маяк а хинне дIаотта деза къовсамхой керда коахалаш хьалкхедеча.

Феликс Эдмундович Дзержинский ваьв 1877 шера 30 августа (11 сентябре) Виленски губерне Ошмянски уезда Дзержиново яхача йоккха йоацача усадьбе. Цун даи нанои кагийча шляхтах бар. Да, Эдмунд - Руфин Иосифович Петербургски университета физико-математически факультет а яьккха педагогически болх беш хиннав. Феликса пхи шу а даьннадацар да веннача хана. Наьна Елена Игнатьевнай доал долаш дисар бархI бер. Денал, хьаькъал долаш, дийша йолча цо чIоагIа влияни йора бераштa, дай-мохк безийтар, музыка, литература довзийтар. Феликс Эдмундовича яьхачох ненас цунна яь воздействи чIоагIа йоккха а яр вахара никъ харжара хоадам боллаш гIулакх а дир. Бера хана денз уйла йора Феликса социальни бокъо цхьатарра ца хилара бахьаний. Цу хана а тIехь гучаяьлар цун оамалцара башха-дика оагIош: дог цIена, эздел долаш, бакълуш хилар. Пхийтта шу даьлча безам тIабахар естествознанеи философеи книжкашта. Ялхейтта даьлча — марксизм довз... Дуне хувцилга исторически шийна тIаийцар болхлой класс хиларах, из котъяргхиларах тийшар Феликс, хIаьта из бахьан вахар дIадала кийча а вар. Цун мировоззрени хьахул эрсийи польскийи пролетариата революционни выступленеша, Польшаи Литваи социал-демократе турпалча исторе воздействи а еш.

1895 шера гураьхьа Феликс Дзержинский литовски социал-демократе мугIарашка а ваха профессиональни революционер хул. Вокх шера эггара хьалха лоац. Революционни балха юкъе хьинаре дакъа лацарах Феликс Эдмундович паччахьа правительства массехказза лийца а лийцав Iо а кхахьийтав; Iовахьийтачара иддув, набахтенашка демонстрацеш вIаштIехьъяьхай. Хьалхара эрсий революци хиннача шерашка Польшерча революционни болама кулгалхоех цаI хул цунах. РСДРП IV съезда делегат хиннав. 1912 шера хьинаре революционни болх барах цIаькха а лоац. Набахтара араваьлар Февральски революци хилча. Цу хана цун даьннадацар шовзткъа шу а, бакъда цо революционни болх бу 22 шу дар. Царех 11 шу совгIа Iоккхахьийтача. «Набахта со хьалкхийра цхьаь хилара хало ловш, дунеи вахари дагадоаплаш хало ловш, — дIаяздаьд цо дневника тIа. ХIаьта из иштта хиннадале а, тхоай гIулакх бакъ хилара шеко цIаккха а дег чу ессаяц. Нагахьа санна вахар юха керда дакхха дезаш со валаре, аз из дIадоладергдар хьалха доладаьча бесса...».

Набахтара мукъаваьккхачул тIехьагIа 1917 шера 1 (14) марта Феликс Эдмундович юха ха сихбенна леттача революционни балха юкъе вода. 24—29 апреле (7—12 мае) дакъа лоац РСДРП(б) VII (Апрельски) конференце, 26 июле — 3 августе (8—16 августе) — парте VI съезде. Из хорж РСДРП(б) ЦК членалла. Хьинаре дакъа лоац Октябрьски герзаща кийчъяь восстани яра кийчо еча. 16 (29) октябре РСДРП(б) ЦК шерреча заседане герзаща кийчъяьча восстанена кулгалдеча ТIема-революционни партийни центре хорж.

Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революци котъяьнначул тIехьагIа болхлойн ахархойи моастагIий шоаш эшабарах эгIазбаха дукхазэа а гIийртар Советски Iаьдал дIадайккха. 1917 шера 20 декабре В. И. Ленина кулг яздаьча СНК декретах хьайир контрреволюцецеи, спекуляцецеи, саботажацеи къовсам лоаттабара йола Ерригроссийски чрезвычайни комисси. Цунна керте оттавир Ф. Э. Дзержинский.

ВЧК председатель волаш Феликс Эдмундовича хьахьекхар йоккха организаторски говзал, кIаьдвалар фуд ца хов хьинари къонахчали. Хаьдда гIулакхаш чакхдоахача, IотIадаха хIама доацаш цIена, нийсхо лелаеш хиннача цо ший беррига лоIам тIаберзабора пролетариата диктатура органаш дикагIа кийчо йолча, дийша болча нахех хьаяь хилара «...керттерадар, сона хетачох, дийнача вахаре гIулакха лаьрхIа нах лаха хар да», — яздора цо. Феликс Эдмундовича белгалбора сотрудникаш лахараи паччахьалкхен учреждене сий хиларам юкъе юкъарчал доацаш бувзам болга. «Болхлой лаха безилга, тIадилла гIулакх цIена леладе дезилга вай воаш кхетадича мара хургдац вайга ерригача учреждениена а къаьст-къаьстача цун отрядашта а лаьрхIа дола правительства тешам, парте тешам, берригача мехка тешам оалаш дола сийлахь - доккха герз» (Ф. Э. Дзержинский. 2 томах йола хержа произведенеш, т. 2, Политиздат. 1967 ш. 12 оагI).

ВЧК органаша боккхача лоархIаме гIулакх дир классови моастагIий бохабеча а къахьегамхошта карагIдаьннар лорадеча а. Из царна карагIдаьннад башха-дика вIаштIехьбаьнна уж хиннадаь, яхаш белгалдора В. И. Ленина. Цу дешашца ба Ф. Э. Дзержинскена карагIдаьннарий баь боккха мах. Аьшка Дзержинске кулгалдаьча чекисташа ший ханнахьа хIалакйир еррига контрреволюционни заговораш.

Ф. Э. Дзержинске каст-каста ше кулгалдора операцешта. Иштта, 1918 шера апреле из керте эттар Москве анархобандитски организацеш йохаеш дакъа лаьцача ВЧК отрядаштеи латышски стрелокаштеи. Дукха ха ялалехьа гучаяьккхар «Деьхеи паргIатони кIалхара яккхара Комитет» оалеш хинначул хьалхара йоккха заговор Цу организацена керте латтар хьаьрваьнна контрреволюционер Б. Савинков. 1918 шера сентябре Дзержинске кулгал а деш хьагуча а яьккхар хIалак а йир Локкарта вIашагIъелла хинна империалистически паччахьалкхений антисоветски заговор. Денош а бийсаш а балха йоахаш хинна Феликс Эдмундович юкъ-юкъе наб еш хулар цигга, кабинете, духьалъэллача хIаман тIехьашка. «Къаьнача чекиста запискаш» яхача книжка тIа Ф. Т. Фомина дагалувц: «Тхона, цу хана къоначa болхлошта, башха-дика школа яр из. ХIана яцарI Дзержинский ше вар тхога хьожаш, тхона хьехаш. ХIаьта дикагIвола хьехархо кхы эшаш а вацI».

Ф. Э. Дзержинский къонахчал, сабар, шийна доал де ховш вола гIорваьнна партийни болхло хинна Iацар. 1918 шера июле Москве «аьрдехьарча» эсерий мятеж йохаеш заговорщикаш болча вера из герз а доацаш. Из кхера ца луш, турпалал гойташ хиларо восстане дакъа лоацаш хиннача мугIарерча наха цIенхаштта воздействи а йир, авантюра йохаяра новкъостал а дир. Шийца къиза хинкача цо чIоагIа йоккхо йора новкъостий. Де мел дезар дора балха ди лертIа хилийтара, сотрудникашта деша, бераш хьалкхеде торо ялара. Феликс Эдмундовича предложени йоалайир ВЧК коллеге президиум сайренашка хургйоаца торонаш лаха, коллеге бехктокхаме берригача членийи болхлойи ахкан хана «ремонт е» йиш хулийтаргйолаш.

Цу ханарча наха яхачох, Феликс Эдмундович сийлахь-боккха партиец, законо яхачунга ладувгIаш, эздел долаш саг вар, партийни директива берригa дар цунна. Ф. Э. Дзержинске чекисташ тIахьехар партийни комитеташта гонахьа кхотабалара, цар указанеех кулгал лувцара. ЛоархIамегIа дола дешаш партийни советски органашка дувца увттадора Дзержинске. Дзержинске мел ца беш тIахьожам лоаттабора социалистически законаш леладара.

Цох доахкаш хинна чекистеи тIема кулгалхочуни башха-дика гIулакхаш гучадаьлар 1920 — 1922 шерашка Советски республика йоккха моттиг дIалоацаш хиннача политически бандитизмаца къовсам лоаттабеш. Дзержинске кулгалдаьча бIухоша-чекисташа 1921 шу чакхдоалаш керттерча даькъе хIалакйир Махно, Петлюра, Антонова, кхычар бандаш.

Дзержинский бокъонца вола парте салте вар, цо кхоачашйора моллагIа цун заданеш. 1919 шера из хьожаву чурча гIулакхий халкъа комиссаралла, ВЧК особи отдела председателалла. Тайп-тайпарча жанашка цо леладу массане а юкъарча къахьегама повинноста, паччахьалкхен доазув лораделга, Донбасса кIореи металлургически промышленность юхаметтаоттаяра дешаш, хьинаре къовсам лоаттабу кхаъаш ийдарца, дукххача комиссей балха дакъа лоац. 1921 шера 14 апреле из хьожаву машинаькъий наркомалла.

Дзержинске цIераца ювзаенна я Октябра къоначa ноахала —советски берий Коммунистически партеи Советски правительстваи хадданза еш йоли йовкхо. Из чIоагIву ВЦИК-ерча берий вахар товдара йолча Комиссе председателалла.

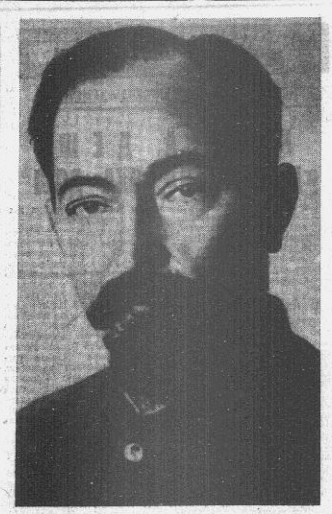
1924 шера 2 феврале СССР ЦИК сессе Дзержинский хьожаву (ОГПУ председатель волаше а) СССР ВСНХ председателалла. Цу хана денз валлалца Феликс Эдмундович керте лаьттар дунен тIа эггара хьалхарча болхлойи ахархойи паччахьалкхен промышленноста керте. ГIорваьнна паччахьалкхен деятель хинна ца Iеш партийни деятель а вар Ф. Э. Дзержинский. Цо дакъа лаьцар парте IV, VI, VII, VIII, X—XIV съездий балха тIа. 1907 шера денз валлалца парте ЦК член хилар из. 1924-и 1926-и шерашка хержа хилар Политбюро членний кандидаталла.

Ф. Э. Дзержинский цIаьхха велар 1926 шера 20 июле. Из хоам ди техача санна чехка дIахезар дерригача дунен тIа. Французски компарте органа «Юманите» яхача газето яздора: «Дзержинский шийна геттара гоама волча буржуазе а бакъду из эцалургвоацаши дог цIенеи хиннилга».

«Хорошо» яхача октябрьски поэме В. Маяковске къона ноахал тIахьехар Ф. Дзержинский санна даха а даха наьха ираз бахьан къовсам а лоаттабе яхаш.

Советски наха сийдеш дагалувц Феликс Эдмундович Дзержинский. «Вай чекисташ, — аьннад новкъоста Л. И. Брежнева парте XXV съезде доклад еш, — лора а ю дегIа а кхувл революце рыцара Феликс Эдмундович Дзержинске лард елла традицеш».

А. СТРЕМОУХОВ,
(КПСС обкома пропагандаи агитацеи отдела № 17 йолча «Агитатора блокнота» тIара).





ПЕРМСКИ ОБЛАСТЬ. Прикамье хьалхалаттарех бола коартолаш лелаю боахам ба «Луговской» совхоз. Iалама хьалаш чоалхане дале а хIара шера дика хьувкъам кхебу укхаза. «ШоллагIа ялат» укх шера дIалийнад 700 гектара тIа. ХIанз коартол чуэца йолаяьй. Кхашка араяьккхай 18 специальни агрегат.

СУРТА ТIА: коартол механизировании чуэцача.

Е. ЗАГУЛЯЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ДЕГIАЙОАГIАШ Я КОЛХОЗА ЭКОНОМИКА

Шерагара шерага лакхлуш латт юрта боахама болхлой къахьегама овсарле. Иштта, соахка хIара колхозхочо 3036 сома маьха продукци йоаккхаш болх баь хиннабале, 1975 шера 2636 сома маьха мара банзар. Къахьегама овсарле лакхъяларца цхьана чIоагIлу боахамий экономика, дукхагIа эц болхлоша алапеш, тоалу цар хьал-торо, дегIаух производства керттера фондаш. Иштта, духхьал цхьан 1976 шера 9 миллион совгIа сома дегIаенай вай республике уж фондаш, хIаьта ерригача нийсалгIча пятилетке — 40,7 миллион сома мара енаяцар.

Производства керттера фондаш иттлагIча пятилетка хьалхарча шера къаьстта дика дегIайоалаяьй вай республика Шелковски района колхозашка. Иштта, масала, «Коммунтерн» колхозе — 2075 эзар сома, «Путь к коммунизму» — 1041 эзар сома, «Красный пахарь» — 1009 эзар сома.

1975 шераца нийсдича соахка республика юрта боахама болхлоша къахьегама овсарле 15,2 процент лакхъяро йиш хилийтар колхозий рузкъа а 13 процент дукхагIа Iоаде.

Юрта боахаме хIанз а дукха балхаш ду кулгашца, къаьстта — хьайбаш леладеча. Иштта, хий хьатIадоаладара балхашта — 64,8 процент, бож беттара — 34,8 процент, хьайбашта доакъар диллара балхашта 17,8 процент мара механизаци яьяц республике.

Цу гIулакхо новкъарло ю дIахо къахьегама овсарле лакхъяра, тIакхетийт юрта боахама продукци яккхарга дIадодар. Цудухьа юрта боахаме хIанз а кулгашца деча балхашта механизаци яра дIахо йодача хана дукхагIа йоакхо е еза юрта боахама министерства.

А. БУХТИЯРОВ,
экономист.

ОКТЯБРЬСКИ РЕВОЛЮЦЕ ОРДЕНА КАВАЛЕРАШ

Котельщик Николай Рыженков

Хьалха «Къора кхокхарч» оалаш хиннад котельщикех. Белггала, металло деча татах цхьаккха хIама хозаш хиннадац царна. Цу хана сваркана меттел вIашагIлетаеши ведъеши хиннай оатхалаш. Металл тедаш, Iургаш доахаш, листаш болташца чIоагIъеш, цул тIехьагIа заклепкаш чу а увттаеш ведъеш хиннай. Лотораш-дечуни ведъечуни профессеш хIанз йоацаш я.

ДоккхагIдолча ноахала дагабоагIачоа вIалла тара а бац хIанз котельщика къахьегам. Лотораш делга юкъера дIадаьккхад сварко. Вешта, сварка производства а гаьнна дIахьалхашкахьа гIа баьккхаб укх тIеххьарча шерашка, котельщикаша хьаеш йола продукци а хьалха хиннар яц хIанз. Цар хьаю мехкдаьтта меттел, химически промышленноста а эша эггара чоалханегIа йола аппараташ. Сахьата механизм еш санна нийса хила беза царца бу болх. Цхьайола аппараташ вIашагIйохкаш хилча бетташка уйла е езаш хул наьха.

Газосепаратораш, реактораш, мехкдаьтта продукташ кегаю мешалкаш, тайп-тайпарча гIулакхашта лаьрхIа бIаьш тоннаш еза колоннаш санна йола аппараташ хьяра квалифицированни котельщикаш эш. «Красный молот» яхача завода мехкдаьтта аппаратурни цеха цу тайпарча болхлоех цаI ва Октябрьски революце, Къахьегама Цlеча Байракха, «Знак Почета» орденний кавалер, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат Рыженков Николай Георгиевич.

Сийле, лархIар, возал дага ма-дехханге а кхачадац калрови болхлочунга, коммунистага. Къахьегамо, шийх йоаллача новатора говзало, нахаца тарвала харо, ший профессецарча а шоай заводацарча а безамо даьхад уж.

— Котельщика болх чоалханеи халеи хилар, — йоах Николай Георгиевича, — кхы а сенах латт аьлча, из латт, тха производство массови, серийни хьисап долаш ца хиларах. ХIара кийчъеш йола аппарат керда деталаш е езаш хул.

Болхлочо яхар бакъду Алексей Иванович Никульшина. Шнек-кристаллизатор Рыженкова мишта кийчъе йийзар дувц цо. Ялх метр бIаьхача гIовра «тIалотаде» дезаш дар легированни болата пескаш, бокъонца гIовнаца нийс а деш бага увттийта, цхьаи оагIорахьа дезагIа хургдоацаш нийсде дезар уж. Технологега диллача башха хала болх бац из, хIаьта хьабе эттача Iалаьмате чоалхане ба.

Балхах дикагIа каялийтар духьа йIоахалген диаметрген диллача шнек-кристаллизатора гIовнага хьежжа хургйолаш къаьстта «ний» кийчйир Николая. Подшипникаш бага оттийта кхалингаш яьхар оагIошца. Ялх метр бIаьхача гIоврах декха пескаш а бреазивни кхертIошца хьекхачул тIехьагIа а пхоиах хьекхадала даьлча, чертеж хувцилга — лалам лоацбелга могадир котельщика.

Из мишта дергда тIаккха? Подшипникий кхалингаш кIоаргга Iочуяьха ма йий. Лоам хийцача, гIув оагIора бала ма тарлой. Укхаза а мишта фу де деза хайра Рыженковна. Цо могадир подшипникаш цIаькха прессана кIал э яхкаь дикка вIашкатоIаелга, шинна а кхалинга чу лоаладаь болат цхьан оагIорахьа чудоттилга.

Проектана де яьха хувцамаш къоабаллдаь тIанийцар конструктораши технологаши. Шоаш ма-дарра дир уж кийчъеш йолча аппарата. Цхьа лалам мара боацаш бола бIаьха гIув вибраци еш бацар. Айххийта бага оттадаь пескаш гIовн оагIоех хьекхалацар. Котельщика балха кхетамо новкъостал дир эшаш йола аппарат мехкдаьтта чакхдоахарашка ший ханнахьа дIакхачийта.

Кхы цхьаькха а да болхлочо гIулакх творчески леладеш хилар хьахьокхаш дола масал. Хьали Iои тетташ йовкъаш а йолаш йола теплообменник кийчъелга тIадиллар Рыженковна. Технологаша яхачох цу тайпара хIанзалца Советски Союзе кийчъяьяц. Николайна из хайнадале а деце а, аппарат кийчъелга чоалхане гIулакх дар аьнна кхераваланзар из. Массазарчул цIенхаштагIа а хинна, чертежашта ший ерригача уйлашца из тIаверзар мара кхы хIама хиланзар. ХIара лист бокъонца духтIа а воалаш Iомайир. Къаьстта саготдора цун массазаръяраш санна йоацача IаддаргIа хьисапе сеттача турбай «цIовнои» дIа-хьа увзача юкъон. Уж гульяра процесс дукхха а чоалханегIа я лелаш кортилг а болаш йолча теплообменникерча «цIовнал».

Котельщика ший хур деш кийчо яьле а, новкъарленаш дIаяха вIаштIехьдаланзар. Сварка еча хана турбашта юкъереи пхорагIа ядеи йовкъаш чIоагIа хийра яьлар. Дукха къахьегеи уйла тIаяхийтеи йийзар доакъош вIаши нийсдара.

ХIаьта из цхьа бахьан доацаш а дацар. Котельщик массехказза хиннавар мехкдаьтта чакхдоахача заводашка цу тайпарча аппаратий балха принцип Iомаеш, дукхагIча хана оборудовани хьаяьхача наькъагIа нийслуш дола вIаштIехьдоацараш болх дIабоддашехьа а дIадоахар.

Полиэтилен доаккхача увттаю фильтраш кийчъеш а хинав Рыженков Николай. Отпускера балха юха хьа а вийха, цу хана кхайка заводе дIавигар из. Кхолха биллача цхаралал совгIа билтинга ши тIоа а бахийтар. Iалаьмате чоалхане гIулакх хиннадар разгрузочни клапани фильтри вIашагIйоллилга. Реактораш а кийчъяьй котельщика.

Опыт йолаш вола котельщик цкъа вахийта Iийнавац мехка хьалхалаттача предприятешка. Цига ахаро говзал лакхйора, эпаиеш IотIаеттар. Грозненски химически комбинате технологически оборудовани хьаеча хьинаре дакъа лацарахи из болх бе йолаялийтарца дувзаденнеи эггара хьалхара орден — Къахьегама ЦIеча Байракха орден елар болхлочоа. «Знак Почета» яха шоллагIа орден елар Николайна монгольски къамаи кадраш кийчъеча новкъостал дарах. Бакъда из, Монгольски Халкъа Республике кхаь шера болх баьб Рыженкова мехкдаьтта аппаратура вIашагIйоллареи тоаярен дешашта воккхагIвола мастер-консультант волаш.

СССР Лакхехьарча Совета депутаталла, XXV партийни съезда делегаталла хержа хинав из. ХIанз а ва Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат, КПСС областной комитета член, республикански Машара совета член. КхоалагIча ордена — Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дизар белгалдоаккхаш итт шу хьалхагIа арахийцача Октябрьски революце ордена кавалер.

...Ши-шегIа хьахиннаяц говзал. Пхийтта шу мара даланза кIаьнк волча хана заводе балха а вена, разметчикий бригаде ученикалла дIаязвелар Николай. Болх банза баргболаш бацар: фронте да а вийна диса пхи вошеи йишеи кхаба дезар. Советски Эскаре ваха ха хьатIаотталца болх бир разметчикалла.

Эскаре гIулакх даь а ваьина цIавийрзачул тIехьагIа юха а ше хиннача заводе балха вера Николай.

— Разметчика мела меттел котельщика инструмент бе йолла безам ба са. Мегаргдий? — хаьттар цо цеха начальникага.

Эскарера цIавенача тIемахочо тIавийрэза Iомадора керда гIулакх. Терко йолаш бола пах нийсбелар лалла. Къоначa котельщика шоашта могача тайпара новкъостал дора цар. Цар новкъосталца Iьмайир Николая газорезкеи сваркеи. Звеньевойл из хьожаваьча хана шийна болх дика бе харал совгIа, кхыбараш Iома а бора.

1962 шу къаьстта дег чу дижар Рыженков Николайна. Цу шера болх беча кагирхой школа йисте а яьккха, зрелоста аттестат хьанйцар цо, Советски Союза Коммунистически парте член хилар цунах.

Тахан из ва лакха культура йолаш вола болхло, комплексни бригада бригалир, къахьегам вIаштIехьбаккхара эггара прогрессивнегIа йола форма эггара хьалха дагайохийтарех цаI.

Укх тIеххьарча 30 шера цIаккха а моттиг хиннаяц мехкдаьтта аппаратурни цехо паччахьалкхен плани социалистически декхараши кхоачаш ца деш. ХIаьта укх юбилейни шера чIх бетта тийнай цунна завода карара кара тела ЦIе байракх.

Тоаеннай арахецача продукце дикал. ХIанз хIара бригадо ший тамагIа оттаду хьаеча хIара хIаманна. Яь брак ерригача бригада чотах тоаю. ХьалхагIа болхлой ца тоъаш хала хьувзар цеха коллектив. Комплексни бригадаш юкъейоалайнча денз нах балхара дIабувлаш моттиг нийсъеннаяц. Къахьегама овсарле планаца нийсйича 18 процент лакхъеннай, тIакхийттад алапеш. Продукци хьаярга дIабода мах лохбаьб.

ХIанз 40 гаргга саг чувоагIаш йола коммуниста Рыженкова бригада юха а яхье хьалхаяьннай. Брызгунов Николайна цхьана кхайкарал даьд по «Юбилейни шера план 7 ноябре кхоачашъергъя вай!» яхаш девиз а йолаш яхь йолае аьнна. Из тIахьехам парткомо къоабалбаьб, заводе массава раьза а волаш хьаллаьцаб.

СССР кердача Конституце проект ювцаш, Рыженков Николая бригадо шийна хьалхашка декхар оттаду кхы а дикагIа къахьега, арахецача продукце дикал тоае.

— Из ца дича мегаргдац, — йоах Николай Георгиевича. — Из ца дича валийтаи вай вахара Керттерча Закона проекто.

Бакъахьара саг ва коммунист, кхо орден лелаю болхло, Рыженков Николаях нийса аьннад цеховой партбюро секретара, къахьегама ветерана Павел Андреевич Зивилова:

— Нагахьа санна коммунизм хьалъерий моральни кодексаца из нийсвича, тешаме ала йиш я: цу тIа мел яхар Николая кхоачашдеш да.

Иштта ва из Октябрьски революце ордена кавалер.

К. ТИМОФЕЕВ.

КЕРТТЕРА ЗВЕНОШ ЧIОАГIЛУШ ЙОАГIА

Укх массехк шера управлене структурни подразделенешта юкъе лелаеча социалистически яхье хьалхарча моттигех цаI лелаеш хьайоагIа Октябрьски революце орден лелаеча «Старогрознефть» НГДУ № 1 йолча районни инженерно-технологически служба коллектив. Болх ритмично бу, дерригача хьоккхамашта кхоачаши тIеххоачаши ю заданеш. ИттлагIча пятилетка хьалхарча шера аьхха заданел совгIа укхаза даьккха мехкдаьтта 13 эзар тонн совгIа да. ХIанз Сийлахь - боккхача Октябра яха ма-йоагIара накъаяхар духьа лелаеча яхье керда хIамаш карагIдаьннад коллективана. Ханал хьалха кхоачашдаьд цо Октябра сийна а шера а тIайнца социалистически декхараш. Шера декхарегIа 4800 тонн дакхха лаьрхIа хинна мехкдаьтта 6 эзар тонн даьккхад планал совгIа.

Сенах йоа цу коллективо доахача селлара доккхийча толамий къайле? Цу хаттара тела жопаш къоастаде эттача, хьалаш техкача, шаьра гучадоал, цеховой партийни организацех тийша укхаза дукха хIамаш хилар.

Служба гIулакхашта хьалхара коммунисташта чIоагIа бехктокхам хетилга шаьра хьахьекхар укх деношка укхаза отчетно - хоржамий партийни собрани йолча хана хиннача хьало. Парторганизаце секретара Ананченко Константин Ивановича яьча партийни бюро отчетни доклада тIа а коммунисташа даьча къамаьлашка а белгалдоахар, отчет еча юкъагIа партийни организаци организационно кхы а дукхагIа чIоагIъенна, парте XXV съезда решенеши иттлагIча пятилетка шин шера паччахьалкхен планаши кхоачашъяр духьа коммунисташа кхы а хьинарегIа къахьегаш хилар. Партийни организаце хьинарегIа вIаштIехьъяьккхай коллективе «ХIара балха денна — дикала Знак!» яхаш девиз а йолаш къахьегама овсарле лакхъяр, материальни къахьегамен ресурсаш кхояр духьа лелаю яхь. Цо ший тIахьожама кIал лаьцад организационно - технически геологически мероприятеш кхоачашъяра дош, хIаьта цудухьа 1977 шера ворхI бетта совнагIа 185752 тонн мехкдаьтта даккха вIаштIехьа а даьннад. Шерра дIадоладеннад укхаза къахьегамца коммунистически никъ лелабара гIулакх. Дукха шераш хьалхагIа денз коммунистически къахьегама коллектив яха сийлахьа цIи лелаеш хьайоагIа служба. Коммунистически къахьегама ударникаш болаш 89 саг ва, царех 38 — коммунист. Вож юхебиса 20 процент бараш из сийлахьа цIи яккхар духьа къовсам лоаттабеш ба.

Корта а болаш, гуччахьа къамаьл хилар собране халоний, къоастаданза дисача дешай хьакъехьа. КарагIдаьннарий бе боагIача тайпара хам а беш, къамаьлаш даьраша цу цхьан ханна белгалдоахар службаи звеньяйи кулгалхоша, партбюрос а партийни группаша а нийсдалийта кхоачамбоацараш. Из-м кхетадеш а да. Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузачен СССР кердача Конституце проект дерригача халкъо ювцачен юбилейни шера хулаш ма-йий отчетно - хоржамий партийни собранеш. Цудухьа докладчика К. И. Ананченкоси къамаьлаш деча коммунисташеи шоай уйла тIаяхийтар партийни къахьегамеи дисциплина чIоагIъяр, къахьегами социалистически яхьи дикагIа вIаштIехьдаккхар, коммунистий хьинари тIадиллача гIулакха хьалхара цар бехктокхами лакхбар санна долча дешашта. Масала, оператораша И. Ш. Ибрагимова, Н. Ф. Кузнецова, В. Р. Грудницке, отчет еча юкъагIа карагIдийнна хIамаш белгал а доахаш, цу цхьан ханна партийни бюрос, профсоюзни организаце, администраце теркам тIаберзабир укх тIехьарча хана дикка талха йолаенна къахьегамеи производственни дисциплина телхаерашца къовсам чIоагIагIа лоаттабанза барг ца хилара. Цул а вогIа да, йоахар къамаьлаш дераша, дисциплина телхаерашта юкъе парте пхи член, цу даькъе хьалха звеньяй кулгалхой хинна М. К. Абитов а, В. П. Лебедев а хилар. Цунах хьагуш да, балха эффективноста дикали лакхъеча кхоачамех цаI лоархIаш йола дисциплина телхаерашца партбюрос хIанз а кхоачамболлаш къовсам ца лоаттабеш хилар.

Каст-каста во-воашка хаттар ду вай: служба вахаре хьинаре дакъа хIана лацац вай коллективерча дукххача коммунисташ болаш а боацаш а болча болхлошеи специалисташеи? Лацац, эггара хьалха, материально - технически Iалашон гIулакх тоадара, мехкдаьттахой хала къахьегам аттача баккхар духьа транспортацеи кхыча механизмашцеи IалашбараI хьакъехьа партийни болхлойи собранешка цар еш йола критически замечанеш цхьанне а цу даькъе лакхе латтача боахама, советски, партийни органаша а теркал ца ендаь. ХIаьта мел дукха балха ха йоаю вай болхлой шоай ханнахьа балха хьа ца боалабари тайп-тайпара материалаш ца тоъарах дукха сайца латтари бахьан долаш. ХIаьта из бахьан долаш шоай са дуаш мел унахцIено толхаю болхлоша! Цигга доахи дIадаьхача вай болх дикка тоабергболаш дола кхоачамбоацараш.

Догдоахаш хургда-кх тхо «Грознефть» объединене парткомои администрацеи тха критически замечанеш, юххера а, теркалъергхиларга, уж дешаш къоастадара служба коллективана цар новкъостал дарга.

Собране дакъа лаьцараша белгалдоахар, служба партийни бюрос, профсоюза местком, администраце къахьегамерча яхьах ма-могга дукхагIа беркат даргдола гIулакх де, керда кхоачамаш хьагучадахен царех бизза пайда эцен безаш хилар.

— Аз доккхал ду, — аьлар ше собране къамаьл деча хана служба начальника Н. И. Сорокотягина, — шийна хьалхашк оттадаь производственни политически декхараш хIара шерра-шера парторганизаце кулгалца кхоачашдеш хьайоагIача тхоай коллективах Цхьабакъда толамашца цхьана кхоачамбоацараш а хул тха. Партийни бюрос, цу даькъе аз а, партийни группаша хIанз а кIезига лакхбу шоашта тIадиллача гIулакха хьалхара, дисциплина чIоагIъяра хьалхара специалистийи болхлойи бехктокхам. Бакъдар аьлча, харцахьа даь цхьаккха хIама теркал ца деш, болхлойи партийни собранешка ца дувцаш дисац тха, харцахьара хIама даьча цхьабараштa административни бехк бу, цхьабакъда дукхагIа бараш кIалхара бувлийт, хIаьта уж-м итт совгIа саг ма вий. Иштта бехктокхаме озарах дикка пайда боал. Гучох, оаха беча кхетама балха кхоачам бац, нахаца къаьст-къаьста беш бола болх дукхагIа бе беза. Н. И. Сорокотягина «Грознефть» объединенегара, партийни советски органашкара иштта дийхар керда наькъаш дахкаран воча хьал тIа дараш тоадараи, бувзама болх тоабара, халача балхашта эIамагIа йола механизаци яра уйла тIаерзаелга а

Кулгалхочо сагот хIана ду кхетаде доагIаш да, хIана аьлча Iа гаргакхоачаш латт, цудухьа уж кхоачамбоацараш дIа ца даьхача геттара хала хургда коллективана хьалхашка латта декхараш кхоачашде.

— Служба коллективо производственни гIулакхашка толамаш дахар, — аьлар оператора С. Г. Шаумяна, — цхьаькха маIан долаш а да: массово - политически болх дика вIаштIехьбаьккха лелабу вайцига, хан-ханнахьа лекцеш еш, беседаш, политинформацеш ю. Тайп - тайпара мероприятеш къаьстта дукха чакхъяьхай СССР кердача Конституце проект ювцараи Iомаяраи. Болхлошта хьалхашка къамаьлаш ду служба кулгалхошеи специалисташеи, партийни болхлоша. Наха чIоагIа раьза хиле ладувгI коммуниста В. С. Рахимкулова, В. Л. Ермолаева, Н. А. Луночкинас, кхычар деча къамаьлашка. С. Г. Шаумяна служба администрацех бехк баьккхар къахьегамхошта эша бытовой гIулакхаш цо дика теркал ца дарах.

— Мехкдаьттахоша салаIара гIулакх тоадара хьакъехьа коммунисташа яь критически замечанеши отчетно - хоржамий партийни собране яь решении кхоачаш а еш, — аьлар оператора Г. А. Забурунова, профсоюза местком дикагIа вIаштIехьдаха яьнай мукъачен дезачен деношка болхлоша салоIаргдола гIулакх. Экскурсеш а еш каст-каста форда тIа, республике белгалагIа йолча моттигашка, цхьана кино, театре, кхычахьа ух. Цу дерригача хIамаша наьха самукъадоаких, цар производственни гIулакхаш тоадалара новкъостал ду. — Цхьабакъда, цунца цхьана цо чIоагIа критика йир партбюронеи цар хIанз а халкъа тIахьожама группанеи пенгазета редколлегенеи кхоачам болаш новкъостал ца деш хиларах.

Пренешка къамаьлаш дир 11 саго. Собране къамаьлаш деча коммунисташа доккха дакъа лацаро хьахьокх, уж кхы а дикагIа болх бе, дерригa низаши хьинари кхо ца деш Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара баха ма-боагIара накъабаха лаьрхIа хилар.

Т. ОСЬМАКОВ.

«Большевик» яхаш яр танк



Сийлахь-боккха Даймехка тӀом латтачу шерашка Нижний Тагил яхача уральски городан къахьегамхоша «Тагильски болхло» яха танкови колонна хьае лаьрхӀар шоай рузкъа дӀа а дахийта. Лоацача хана тӀема танкаш хьаяра 6 миллион сом гулдир цар. Хьаьйча хӀара танка тӀа йоазонаш даьдар: «Большевик», «Комсомолец», «Прожектор», «Чапаев», «Домохозяйка», «Пионер».

Цунах лаьца дийцар сона «Большевик» яхача танка командир хиннача, хӀанз Грозне вахача Гончаренко Иван Петровича. Ер да цун дувцар:

— 1942 шера Лакхерча офицерска бронетанкови школе лоацача хара йола курсаш чакхъяьхачул тӀехьагӀа Нижний Тагил яхача городе хьожавир со. Цига вӀашагӀйоллаш яр тха танкови часть. ТӀадийрзза дешар Ӏомадеш дар тхо. Цкъа тхо долча баьхкар Нижне-Тагильски парте горкома викалаш. Цар дийцар тхона тӀемен политически кийчон яхье хьалхара моттиг яьккхача подразделенена «Тагильски болхло» яхача колоннера танкаш эпа бокъо лургья аьнна. Дерригаш цхьана тӀадийрзза тӀема техника караерзае доладелар тхо.

ТӀаккха Сийлахь-боккхача Октябра 25 шу дузаш города майда тӀа торжественни митинг йоллаш мугӀара дӀанийсъяь латтар танкаш. Митинге Нижний Тагила къахьегамхоша фашистех майра лата, аьнна дийхар танкисташка. Огха массане а дув. биар из декхар кхоачашдергхилар чӀоагӀдеш. ТӀаккха парад еш трибуна хьалхашка гӀолла чакхдаьнначул тӀехьагӀа, тӀема эшелона тӀа хайшар тхо. 6 ди даьлча тха колонна дӀаккхьачар тӀем тӀа. Калининская яхача станцера долххаше а лата дахар тхо.

«Тагильски болхло» яхача танкови колонно сийлен никъ бир тӀом латтача шерашка. Майра латаш хиннав вай мехкахо а — комсомолец Гончаренко Иван Петрович. Танкаш моастагӀашца латаш яр Котельниково, Ремонтное яхача станцешка. Цар кӀалхаръяьккхар моастагӀчох Ростов-на-Дону. Иштта уж го йиш яр Белгородски оагӀорахьа а.

Нижний Тагил ший 250 шу дездеш яр. Дукха хьаьший хьийхабар из цӀей долаш, цу юкъе «Тагильски болхло» яхача хьалха хиннача танкови колонна танкисташ а болаш. Хьийхачарна юкъе вар вай мехкахо Гончаренко а. Грознера гаьнна уллача, лега чӀоагӀа еза йолча Урале вахар из.

Наькъа волаш цун дагаухар ший тӀема доттагӀий. Дагалехар танкови колонна накъайоаккхача хана шийна енна «Большевик» яха танк, хӀаьта зӀамагӀйолча лейтенанта Гончаровна «Горняк» яхари лейтенанта Гончарука «Домохозяйка» яхари еллар. Цу хана бегашта царех кхаьннех «гончараш» оалар. Хургбий-хӀогӀ уж цига? — уйла йора Иван Петровича юхегӀорташ латтача городагахьа корах ара а хьежаш.

Вокзала перрон нахах йиза яр. Веза доттагӀ санна тӀанийцар из. Хоза хеташ дувцӀно цу хьакъехьа.

— Бакъда, танкови колонне ра вӀашагӀкхийтараш кхоъ мара вацар тхо. Гончаров Кузьма Павлович, сон, батальона командир Чуфаров Федор Васильевич. Бакъда тха дика вӀаштӀехьдаьлар города къахьегамхошка тхоай экипажашка хиннача нахах дувца а нижнетагильцашца шоай рузкъах хьаьнхиннача машиний тӀема никъ бувца а. Тха вӀашагӀкхетараш хилар профтехучилища дешархошца, эскаре баха кийчлучагатийча-нахаца. Тхо хилар тӀом болча хена тха танкаш хьаеш хиннача «Уралвагонзавод» яхача заводе.

Хоза кийчъяьи торжественни яр цу денoшка тӀема шерашка уральски болхлоша хьаьйча танкех цаӀ пьедестала тӀа а латташ байначарна оттадаь памятник латта майда. Хьаьшаша зизаш декхар цига. Даим йоагача цӀера юхе хилар.

С. ВОРОНИН.

СУРТА ТӀА: И. П. Гончаренко.

Г. КУРИЛЕНКО сурт.

КХОАНА—ТАНКИСТИЙ ДИ

ТАНКИСТИЙ МИХЕЕВГӀАР ДИНАСТИ

1936 шера шийлача ноябрьски Ӏуйрийна хьалха хиннача маьнчжурски доазон цхьан участке японски провокатораща лира дов доладеннад бе боххкал мара боацача советски доазонхой. Из дов долча хана лергвола чов йир пулеметчика Лагода Семена. Вешначул тӀехьагӀа ЦӀеча Байракха орден ения вола бӀухо валарах хинна хоам дегашта чӀоагӀа Ӏеткъар цун мехкахошта—волжанашта. Дукххаза бийцар из колхоза нокхарий леладеча Дмитрий Федорович Михеева дукха бераш долча дезале. Цига, Дальни Востоке, эскаре гӀулакх деш вар Михеева воккхагӀвола шиво — Павели Виктори. ХӀанз цига, Даьхенна кхерам тӀалаттачахьа, ваха лаьрхӀар цун кьонгех цхьаькхане а — Федора, комбайнера. Ханага диллача Федор эскаре ваккха бокъо йоацаш хиниваьле а, ханал хьалха ше эскаре вугилга деха лаьрхӀар цо. Доазонна йисте гӀулакх де ваха гӀерташ вар Иван а — тракторист.

Къонгий пхьнащца дика тарлуш дар даьна, Советски Ӏаьдал даккхар духьа лийтача къаьнача салтечоа дага хиннар а. Оборона Наркомага Советски Союза Маршалга К. Е. Ворошиловга письмо дахьийтар цо. «Доазонна йисте дов яйкха вийнав тха мехкахо, — яхаш яздора Дмитрий Федоровича.— Са шиъ-воӀ Дальни Востоке эскарца гӀулакх деш ва. КхоалагӀвар а цига дӀавахав, ха хьатӀакхачале ЦӀеча Эскара бӀухо хилар догдоахаш. Цун мугӀараштa юкъеваха сай воӀа мукъа балар дех аз».

Дехар кхоачашдир наркомо. Михеев Федорах ханал хьалха тӀемахо хилар. 1937 шера Дальневосточни Къаьсттача Краснознаменни эскара командующе Дальни Востоке Ӏохьийхар Михеев — да. Эскара доакъой вахари тӀема гӀулакх мишта Ӏомадуй дӀадовзийтар цунна. Къаьстта уйла дег чу йоссайир цунна, граждански тӀема доакъашхочоа, танкисташа.

— Ер-м са къонгашта дезар ма дий. Царех экипаж вӀашагӀйолла мегаргьяцар-хьогӀ? — хаьттар дезала дас.

— Йолла мегаргья мотташ ва со велакъежар полка командир. — Къонгаш-м тоъаргбар...

МихеевгӀар дезала танкови экипаж вӀашагӀйолла аьнна соцам бир. Экипажа керте эттар эскара кхыча даькъацара танкови полке хьавоалаваь Павел. Федор, механизатор ше хилара тарра, механик-водитель а хинна дӀаэттар. Топ кхувса оттавир ханал хьалха эскаре ваьккха Владимир, хӀаьта мотористалла — воккхагӀволча Михеева лаьрххӀа Волге, шоай юрта Воецке а ваха воалаваь Иван.

Дукха ха яларлехьа машин дика Ӏомайир экипажо. Сийлахь-боккхача Октябра 20 шу дизара хетаяь гарнизона бӀуна парад дӀайолае цунна бокъо а луш, селлара дака. ТӀагӀолла хьахьоарчабаь цӀеча кӀада оаса а болаш йола машин курра бӀарг лоьхаш накъайоаккхар хьаьший трибуне хьийхача воккхагӀволча Михеева.

Дукха ха яалехьа Приморье баха Ӏобахар МихеевгӀар беррига дезал. Укказа а нокхарий леладеча балха вахар Дмитрий Федорович Михеев. Хьинаре бора болх. Ерригсоюзни юртбоахама выставке доше медаль елар цунна. «Знак Почета» яха орден елар. Райна къахьегамхоша краевой Совета депутаталла хержар из.

1939 шера ерригa михеевски экипаж Ульяновски танкови училище хьожайир. Цигачa вежарех дӀакхийтар Виктор а. Курсантий взвода командир вар из.

Училища йистеьккхачул тӀехьагӀа гӀулакх де Львовски гарнизоне бахар МихеевгӀар. Царех «михеевки» яхаш рота хилар. Виктор вар рота командир, Павел — цун заместитель, Федорах, Владимирах, Иванах взводий командираш хилар. Дукха ха яалехьа Киевски къаьсттача тӀема округе эггара дикагӀъяр аьнна цӀи тиллар ротах.

1941 шера шера июне къонгаш болча гӀолла фуд-малад хьажа вахар да, хӀаьта из араваьйна ди-бийса доаллашехьа а танкистий лагераш хьалхашка чулийгар фашистски бомбаш...

Эггара хьалха Перемышле тӀем тӀа эттар полк. Михеев Виктор командир а волаш йолча танкови рото, Львове боли никъ дӀа а къовлаш, агрессорий колоннана дов доладир. Цу тӀем тӀа лотаенна бархӀ танк юхе а юташ тӀехьашка баьлар гитлеровцаш. Михеев Виктора чов хиннаяр, хӀаьта а подразделенена команда еш вар из.

ТӀом болабеннача бархӀлагӀча дийнахьа Золочевна юххе вийра Михеев Иван. ВӀашагӀтеха стрелкови батальонаш хих дехьа йоахаш воаллача хана вийнав из. Цигача, берда йисте, дӀавеллав из вежараша, цу хьакъехьа цаьга хоам баьб. ЦӀийна Ӏувдалуш латт са дог, — яхаш яздора воккхо юхадайтача письмо тӀа. — Вай Ваня кхы вайца хургвац аьлча сатоха хала да. ХӀама дергдац, вий яхача моастагӀчоа дӀаховлда вай, МихеевгӀар, кхы а дуккха долга...

Дукха ха яалехьа кхы цхьаьккха а къаьстар МихеевгӀарах. Киева юххе вийнав тӀом болабенначул тӀехьагӀа Эскаре ваьккха вига хинна Александр, батальона комиссар. Вокх вежараша дӀахо а тӀом бора шоай хьамсара лаьтта лорадеш.

Цу хана Михеев Виктор езайоккхача танкай къаьсттача батальона командир вар. Цун вежарий ротай командираш бар. Царна массанена ЦӀеча Байракха орденаш еннаяр.

«Еттача санна яр цар юхьмараш, — яхаш яздора 41-ча гурахьа фронтовой газета корреспондента танкистех МихеевгӀарах, — Украине тӀом беш хален низкъален бетташ доахача хана энжии Ӏаьрденнея дар кулгаш. Аьшках баь нах бар уж, хӀаьта дӀахо болатах баьраш моргаш хилар царех...».

1942 шера июле Воронежа къулбехьен оагӀорахьа тӀом беча хана батальона командира танкана снаряд кхийтар. Воагаваь, белажан коган хала човнаш хинна вола командир десантни люках танка чура араваьккхар экипажо. Цигачa Виктора когаметта дӀаэттар Михеев Владимир. Цу тӀем тӀа моастагӀчун машина ший езайоккха. «КВ» яха танк тӀатехар Федора. Павела чов йир. Бомба гарго пхьарс бохабир Владимира. Сахкетам чура воалаш латташ ший тӀехьхара приказ делар цо: «ТӀема юкъера арама довлда». Салехка латтар танкисташ.

Даьхенна тӀалаьттача барсача денoшка Михеев Дмитрий Федоровича эскаре нахъабаьхар ший зӀамагӀбола къонгаш а — Михаил, Петр, Семен. Царех вӀашагӀъеллар шоллагӀа танкови экипаж. Цу ханале боккхагӀбола МихеевгӀар, човнаш йийрза а йийрза, юха а тӀем тӀа эттар, цхьабакъда тӀемо бе-беча фронташка дӀа-юха байкъар уж.

Сел каст-каста а дагӀацар даьга дега дукхадеза кхаь саьна кьахаташ. Дог гӀоздоаккхаш а гӀайгӀа яйташ а хулар уж. Укх денoшка паччахьалкхен доазол дехьа даьннад тхо», — яхаш яздора Владимира. «БиълагӀа бутт ба со госпитале улла, — яхаш хоам бора Павела. — Днепрал дехьагӀа йиъ «тигр» йоагаяьй аз, цхьабакъда со се а висча кулг доаташ». Яссана юххера хабар дайтар Федора.

МихеевгӀар фронтовой накъхаш Польше, Венгре, Румыне гӀолла дӀадийшар. «Веза да! — яхаш яздора даьга Владимира 1945 шера марте. — ДӀаьха дувцаргдац аз. Тхо БерлинагахЬа долх!»

Майора Михеев Владимира белгтала йийза а йийзар гитлеровски рейха столицана штурм е. рейхстаг йоаккхаш тӀом бе. МихеевгӀар цӀерагӀа цун пен тӀа автограф язйир цо.

ЗӀамагӀболча МихеевгӀарна — Михаила, Семена, Петрана — шовзткъе пхелагӀча шера мае чакхбалиязар тӀом. Цар кхы а японски милитаристех лата а безар, тӀемаца йоккхача Хингане гӀолла шоай «тридцатьчетверка» чакхъяккха езар.

ДӀадахар итташ шераш. Воацаш ва воккхагӀвола Михеев. ТӀом чакхбаьннача тӀехьагӀа патриотий дезала даьна кхы цхьаькха а «Знак Почета» яха орден елар, эскара доакъошка хьоашалгӀа вахе хулар из каст-каста. Цхьаш-цхьаьца воалаш эскара мугӀараштa юкъера бувлар Михеева къонгаш а — полкийн батальоний командираш. Цхьабакъда, башха-дика танкови династи дӀахо йода. Танкови бӀу тӀа гӀулакх дец ба Михеев Дмитрий Федоровича къонгий къонгаш: подполковник Михеев Валентин Викторович, майор Михеев Альберт Павлович. Дукха ха йоацаш эпсарий погонаш ӀотӀаех кар эггара къонагӀа болча МихеевгӀар — Валерий Викторовичох Олег Владимировичох.

Иззача боккъонагӀа коммунистий династи а ала мегаргдолаш ба МихеевгӀар. Уж беррига а ленински парте членаш ба.

Иштта я вай Даьхен паргӀатон кортамукъален бахьан долаш латаш ший йис викал хиннача патриотий дезала башха-дика летопись.

Виталий МОРОЗ,
подполковник.
(АПН).



ЦӀеча Байракха ордена Сибирски тӀема округ. Н-ски танкови даькъа лейтенантий И. Мительштедтех С. Кобыленкох взводаша учебни аренашка тактически ученеш яьй. Эпсарашакомсомольцаша хьаьекхар тӀемахочун декхар шоаш дика кхоачашде ховш хилар.

Салтийни сержанташен шоай командираша нийслуш бар. Хьалхашка оттадаь декхар толаме кхоачашдир. Цу взводий лични составо гӀаламе кхоачашдаьд Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийна тӀайнйца декхараш а.

СУРТА ТӀА: танкисташ эпсараш И. Мительштедти С. Кобыленкои учение шка.

С. ДЯТЛОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Доазол дехьара

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ЗАМЕТКАШ

МИШТА ДЕШ «ДЕМОКРАТИ» ЯХА ДОШ

«Демократи» яха дош дукха бе-башха доацаш цхьатарра оал американцаша, эрсаша, французаша, немцаша. Цхьабакъда, хӀаране ший дунен чулоацам а цуңцара ший гӀулакх а чудоссаду цу деша. Белгтала, «демократи» яхача деша маӀан цхьатара хила йиш йий полице къайлагӀа дешаш леладеча бӀаьн шовзткъен бараьтта миллион американцаи хӀанз шоай мехка кердача Конституце, Хельсинка итте а принцип тӀайолаш дунен тӀа алхха ше цаӀ мара доацача Конституце проект ювцаш болча советски нахан.

Люксембургски «Цайтунг фум лётцебургер фонлеко» яздора: «СССР Конституце проект карагӀдийнна социальни экономически хӀамаш бокъонца бакъ хилар а, хӀаьта иштта общества бокъонца йола демократизм а хьахьокхаш я». Люксембургски газето яздаьр аз дувцац, вай мехка Керттерча Закона проекта мах бара гӀулакхa кхычарга се бакъвайтар дунен халкъашта юкъера цун резонанс цӀаькха а белгалъяккхар духьа. Цу тӀа белгалдаьккхад керттердар: кердахьох советски общества рена Конституце проекто хьаальни демократизм. ХӀаьта демократех дола дош дикан вони хьакъехьа деш дола даькъе доаца къувсар дац.

Лоацача газетни заметко лерхӀар «Демократи» яхар санна кӀоарга чулоацам болаш долча деша тохкам белга хила йиш йолаш дац. ХӀанзарча хоонкера массехк событи Малхбузехьа из мишта кхетаю хьахьокхилга мара кхы хӀама дац.

Демократех фу ала йиш я Ангулляр яхача. зӀамигача итальянски городоке вахача ялх эзар сага? ДӀахо а кхы шоашкарча къела кӀалхара ца боалаш бахаргбар уж, нагахьа санна синьораша Бальдзаринен Корвен шоай довлахьара лелаш йоаца хӀамаш — Ангулляра цӀенош, улицаш, каналаш — йоха лаьрхӀа хиннацаре. Цу ерригача хӀамай мах — цхьа миллиарди ах миллиарди гаргга лир. МоллагӀа ший безам болчун эпа йиш я, нагахьа санна деш дола къамаьл ялх эзар саг вахача города хьакъехьа а доацаш, дӀахкесса уллача жӀале бун хьакъехьа санна даларе.

Швейцари, дунен капитализма банковски сейф. Швейцарски конституце тӀа да референдума, халкъо шийна ловр духхал хьаоалача инструмента йолча бокъон хьакъехьара дешаш. Кхы цул демократичнегӀа фу хургда? Цхьа масал. Соахка октябрь бетта швейцарски къахьегамхоша гулйир халкъа консультаци чаккхйоаккхилга хьалеха бокъо хилара кхоачам бара хиланза яргйоаца ах миллион подписаш. Деш долан къамаьл 46 сахьата балха кӀира лоацдарах дола дош голосовани е оттадара хьакъехьа дар. ХьалдарийӀаьдала дукха къахьега дезанзар цунах дергдолчоа духтӀадала гӀерташ (идея ше цар дего къоабалъеш ца хинна хилар дувца а дезий?). «Нагахьа санна балха ха лоацъе аьнна соцам бергболаш хуле, — хьакхайкадир предпринимателаша, — цунга, хьежжа хоададергда алапи а». Из кхерам бегаш бац. къаьстта а хӀанз, кризис йолча хана. Референдум хиланзар.

Сенца йиста мегаргйолаш я общества демократизм? Сага бокъонийн паргӀатонийн шорал юсталургйолаш йола универсальни линейка йоацаш я. Эггара хьалхара, вӀалла чоалхане йоацеи эггара шаьрагӀа гуш йолеи бустама юхьиг хила йиш йолаш дар «вахарера лоадамбоацараш», хьаӀема яьнен цудухьа массаза а ишта йолен кулга оамалаш а гӀулакхаш а. Балха дӀадолхача наькъагӀа деш оаш газет, трубка хьал а ийца къамаьл ду телефонаца, кухне обед хьадаллалца. Вахарера уж дерригa лоадамбоаца хӀамаш цкъаза лоархӀами чулоацами болаш хургда, нагахьа санна дунен тӀа йоазуви дешари ца хоаш 800 миллион саг хилар, масала, ах миллион совгӀа канадски дезал къе мел барел къегӀа бахаши хӀара денна обед даа йиш йоацаш, ший телефон моллагӀча къайлагӀарча цхьан службо лалуагӀаш яц аьнна бӀубенна итальянцага цӀаккха а ала йиш йоацаш хилар дагадехача. Из дерригa а демократи я... е из йоацаш хилар да.

В. ТРУНОВ.
(АПН).

Тахани кхоанеи хургда

10 СЕНТЯБРЬ

С. М. Кирова цӀерагӀа культуран салаӀарен парк. 14.00 Массовкай майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 18.30. Бьццара театр. «Сийлахь-боккхача Октябра байракха кӀал» яхача девизагӀа халкъа талантий республикански хьажар. Ачхой-Мартановски района художественни самодеятельноста концерт. 16.00. Кинолекторий. «КПСС — вай ерригa коталонаш вӀаштӀехьйоахар а уж яха дог айдер а я» яха лекци. 19.00. «Ӏилмен дын» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара майда. Кагирхой салаӀара сайре.

В. И. Ленина цӀерагӀа культура Дворец. 12.00 — Болх бу клуба-лабораторе. Кинодезараштa йола консультаци. 18.00. Лекционни зал. «Планете гӀолла гӀабоах Октябро». «В. И. Ленинах дола кинодокументаш» яха документальни фильм. 19.00. Халхара зал. Кагирхой салаӀара сайре.

Н. К. Крупская цӀерагӀа культура Дворец. 11.00. Парк. Болх бу аттракционаша. 19.30. Кагирхой салаӀара сайре. Локх «Голубой экспресс» яхача вокально-инструментальни ансамбло. 18.30. Болх бу ахканарча лекторе. Документальни фильмаш.

Химикий культура Дворец. 10.00. С. Тюленина цӀерагӀа клуб. Бераштa лаьрхӀа литературни викторина. 12.00. Октябрятай спортивни яхьаш. 17.00. Духовой оркестра концерт. 19.00. НГӀ АССР-а Лакхехьарча Совета депутатаца Р. А. Ваисовичаца харжархой вӀашагӀкхетар.

КИМ цӀерагӀа клуб. Ф. Э. Дзержинске ваь бӀаь шу дизара хетаяь беседа. 20.00. Кагирхой салаӀара сайре. Локх вокально - инструментальни ансамбло.

«Красный молот» завода культура ЦӀа. 17.30 — Балетах лаьца беседа. Цул тӀехьагӀа «Спартак» яха фильм-балет.

11 СЕНТЯБРЬ.

С. М. Кирова цӀерагӀа культуран салаӀарен парк. 14.00. Массовкай майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГӀалгӀай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 18.30 Бьццара театр «Сийлахь - боккхача Октябра байракха кӀал» яхача девизагӀа халкъа талантий республикански хьажар. Шелковской района художественни самодеятельноста концерт. 16.00. Кинолекторий. «Исламах хула зе» яха лекци. 19.00. «Ӏилмен дын» яха кинофестиваль. 19.00. Халхара майда. Кагирхой салаӀара сайре.

В. И. Ленина цӀерагӀа культура Дворец. 9.30. Кинозал. Болх бу «Заманхо» яхача кинотеатро. 12.00. Библиотека берий отдел. Ф. Э. Дзержинске ваь бӀаь шу дизара «Революце гӀорваьнна рыцарь» яха беседа. 12.00. Болх бу клуба лабораторе. Кинодезараштa йола консультаци. 18.00. Лекционни зал. «Планете гӀолла гӀабоах Октябро» яха кинофестиваль. «Кремлевски куранташ» яха художественни фильм. 19.00. Халхара зал. Кагирхой салаӀара сайре.

Н. К. Крупская цӀерагӀа культура Дворец. 10.00. Болх бу «Къона ленинец» яхача кинотеатро. 11.00. Парк. Болх бу аттракционаша. 12.00. Ф. Э. Дзержинске ваь бӀаь шу дизара беседа. 19.30. Болх бу ахканарча кинолекторе. Документальни фильмаш. 19.30. Кагирхой салаӀара сайре. Локх «Голубой экспресс» яхача вокально - инструментальни ансамбло.

Химикий культура Дворец. 9.00. Шахматаш езарий клуб. «Советски шахматистий творчество». 10.00. Асфальта тӀа сурт диллара конкурс. 11.00. Болх бу «Нийсархо» яхача кинотеатро». «Денна кердадараш — кинопанорама. 13.00. Спортивни яхьаш. 17.00. Библиотека. Кердача художественни литература обзор. 18.00. СССР Конституце проектах йола беседа. «СССР паччахьалкхен Ӏаьдален доал дареи лакхера органаш» яха 5-гӀча раздела «СССР Лакхехьара Совет» яха 15 корта.

КИМ цӀерагӀа клуб. 13.00. Болгарски халкъа къаман цӀейня — коталон Денна хетаяь «Турпалий гӀулакхаш байракх санна айдергда вай» яха берий Ӏуйре. 14.00. Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара тематически фильмаш. 20.00. Кагирхой салаӀара сайре.

«Красный молот» завода культура ЦӀа. 11.00. Танкистий денна хетаяь «Коталон наькъаш» темах йола бераштa лаьрхӀа Ӏуйре. 12.00. Болх бу «Космонавт» яхача кинотеатро. 17.00. Художественни самодеятельноста концерт.

СПОРТ

ВАЙ МЕХКАХОЧУН ДУНЕН РЕКОРД

Еза атлетика езараштa дика довзаш да дунен халкъашта юкъерча класса спорта мастера Сайдулаев Адама спортивни толамаш.

ХӀаьта укх денoшка кхы цхьа дика кхаъ кхаьчаб вайнига. Подольске чакхъяьннача традиционни яхьашка бӀаь килограмм дозал дараштa юкъе 175,5 килограмм йола штанга хьал а айеш дунен рекорд оттаьй Сайдулаев Адама. КӀала хинначул ах килограмм дукхагӀа я из.

Футбол

«ТЕРЕК»—«КРИВБАСС»

Самардийнахьа, 8-ча сентябре, мехка футболах йолча чемпионата «А» класса хьалхарча лига аргӀанарча 28-туре Кривой Рогерча «Кривбасс» яхача командаца ловзаш хилар грознерски «Терек».

Из вӀашагӀкхетар счет 2 : 1 йолеш фусамдай эшарца чакдаьлар

ХӀаьта цу дийнахьа хинна кхыдола вӀашагӀкхетараш иштта чакхдаьннад: «Нистру» — «Таврия» — 1 : 0, «Спартак» (Ивацово-Франковск) — СКА — 1 : 1, «Металлург» — «Спартак» (Орджоникидзе) — 1 : 0, «Торпедо»—«Динамо» (Минск) — 1 : 0, Колхозчи — «Динамо» — 1 : 0, «Пахтакор» — «Спартак» (Москва) — 1 : 3, Памир — «Шинник» — 2 : 1.

И. С. ПОДНЕБЕННЫЙ

1977 шера 9 сентябре хала цамогаш волаш дукха ха а ваьккха кхелхав Поднебенный Иван Стефанович.

И. С. Поднебенный ваьв 1921 шера 16 августа Харьковски областа Александровски района Шаровка яхача юрта.

Болх бе волавеннав гор. Грозне ВЛКСМ райкома инструктор, Грозненски МТС политотдела начальника комсомола даькъе помощник, комсомола Грозненски обкома ахархой кагирхой отдела заведующи хиннав.

1944 шера ВЛКСМ ЦК-ра Центральни комсомольски школе деша вохийт, из чакхъяьккхача ВЛКСМ райкома хьалхара секретаралла, цул тӀехьагӀа Грозненски обкома секретаралла хорж.

1952 шера денз массехк шера И. С. Поднебенный хул бехкхамеча партийни советски балха тӀа. 1963 шера из чӀоагӀвир НГӀАССР Министрий Совета кинофикаце Управлене начальникалла, цига болх бир цамогаш а хинна 1977 шера мае пенси ваххалца.

Иван Стефановича болх баьча массе а участке къахьегам безаш, гӀулакхах дог лазаш, нахаца Ӏимерза волаш. пар терко еш вар, де а доагӀаш жаха сий а дора цун.

И. С. Поднебеннена еннаяр «Знак Почета» яха орден, «За оборону Кавказа», «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.» яха медалаш. «СССР кинематографе отличник» яха значок.

Поднебенный Иван Стефанович массаза а тха дегашка вахаргва.

Новкъостий группа.



Грозне мийинг.
С. ХАКИЕВА фотоэтюд.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

10 СЕНТЯБРЬ
I-ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — «Ӏуйранара гимнастика». 9.30 — «Говза кулгаш». 10.00 — «Дай-нанoй шоана». 10.30 — «Ӏуйранара почта» яха музыкальни программа. 11.00 — ДикагӀа дола товараш дуккагӀа. 11.30 — «Сийле хийла хьа, тха кортамукъа Даьхе!». 12.00 — Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизарга. «Даьхе, аз хьона сийлен илли доах» яха телевизионни музыкальни конкурс. 12.40 — «Музыкальни абонемент». Московске камерни творчество. 13.05 — Кховзткъей итталагӀча шерашкара Америка. «КъулбедЬара коанаӀараш» яха 6-гӀа фильм. «Миссисипе бердаш тӀа» яха 7-гӀа фильм. 14.20—«Мурада тамашийна книжка» яха телевизионни художественни фильм. 15.55—«ДоттагӀал» яха телевизионни журнал. 16.25 — «Хьайбай дунен тӀа». 17.25—«Городаши нахи» яхача циклацара «Харьков» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 18.00— Кердадараш. 18.15 — Мультфильм. 18.30 — «Революце рыцарь» яха телевизионни очерк. Дзержинский ваь 100 шу дизарга. 19.00 — Футболах йола СССР чемпионат. Киевера трансляце. — Перерывах — «Спортлото» тираж. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Политически иллеи дунен халкъашта юкъера кагирхой фестиваль. Сочера передача. Интервидени. 22.45 — Акробатиках йола дунен кубок. Польшера передача. Йистеяьлча — кердадараш.

II-ПРОГРАММА

11.30 — Музейшкеи выставкашкеи гӀолла. Рериха произведеней выставка. 11.55 — «УнахцӀено». Ӏилман-популярни программа. 16.30 — «Ялат-77». ХьажкӀаш чуэца йолаенний. «Герец», совхозера передача. 17.00 — «Вахарал йоккхагӀа ставка я» яха телевизионни дукхха серийни художественни фильм. «Тийшаболх» яха 15-гӀа сери.

11 СЕНТЯБРЬ
I-ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — «Бераштa йола Ӏуйранара гимнастика». 9.30 — «ГургалЬетта сахьат». 10.00 — «Советски Союза гӀулакх деш ва!» 11.00 — «Массаз малх хилба». 11.30 — Тахан танкистий ди да. Лаьтта гӀолла лелача бӀун керттера командующе, СССР оборона министра заместитель Эскара инарала Павловске къамаьл. 11.45 — БӀухой танкистий зяхках дола концерт. 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — «Музыкальни киоск». 14.00 — Боккхача наькъа этапаш. «Укрощение огня» яха художественни фильм. 1-гӀа сери. 15.40 — «Дунен халкъашта юкъера панорама». 16.10 — «Киноникъбархой клуб». 17.10 — «Дайн бераш» яхача циклацара «Вахар чакхдаккхар» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 17.45 — Мультфильм. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Дзержинске салтий» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 19.15 — «Илли-77». 19.45 — «Республика танз» яха телевизионни художественни фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Чайковске ялх симфони. 22.20 — Акробатиках йола дунен кубок. Польшера передача. Йистеяьлча — кердадараш.

II-ПРОГРАММА

15.45 — «Кона ленинхо» яха пионераштeн дешархоштен дола тележурнал. 16.05 — Киножурнал. 16.15 — Социалистически яхье котало яьккхараштa до. концерт (нохчий меттала). 16.45 — «Вахарал йоккхагӀа ставка я» яха телевизионни дукхха серийни художественни фильм. «Инструкци йоацаш» яха 16-гӀа сери.

РАДИО

10 СЕНТЯБРЬ

6.30 — ХӀара кхайна — дикала эгӀк. Свеклай кхашка. Аргунски совхозера передача (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Ашараш. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Къонал. 8.55 — Ашараш. 14.30 — Виноградов. «Цега Мят-лоама кӀалха» яха радиоочерк. 15.3- — Нохч-ГӀалгӀай ашарий историцара» яхача циклацара передача. 15.40 — Чахкиева. «Октябрьски революце орден лелар» яха очерк. 16.00 — «Кавказ Ӏуйре» яха радиоочерк. 18.30 — Художественни самодеятельноста доакъошхой концерт (нохчий метт.).

11 СЕНТЯБРЬ

7.10 — «Грозненский рабочий» газетий обзор. 7.18 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.25 — Хоамаш. 7.35 — Ашараш. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Шоана дукха еза ашараш. 12.10 — «Зюкмоза» яха сатирически журнал (нохчий меттала). 12.30 — Ашараш. 15.15 — «ЦӀа сийташ» яха дешархошта йола передача (гӀалгӀай мет.). 15.45 — Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара толамашца накъа гӀоргда. «Юбилейни къахьегама вахте. «Грознефть» мехкдаьттен гази йоккхача управленера передача. 16.00 — КӀирандийнахьара ашарий программа. 16.30 — «Школачи глобус» яха радиовыпуск. 18.30 — Иллеца доттагӀал долаш багашта дола концерт (гӀалгӀай метт.).

ХАОТТАМ

Тахан республике гӀоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 2—5 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 24—29, Грозне 26—28 градус йӀовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанеи ломмеи морхаш а йолаш, догӀа а делхаш, къилбаседа-малхбузехьара секунде 5—10 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 10—15, дийнахьа 18—23 градус йӀовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гӀа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахареи культураи отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05247. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 6652.